

ПАВЛА Д.

УЗГЛЛ

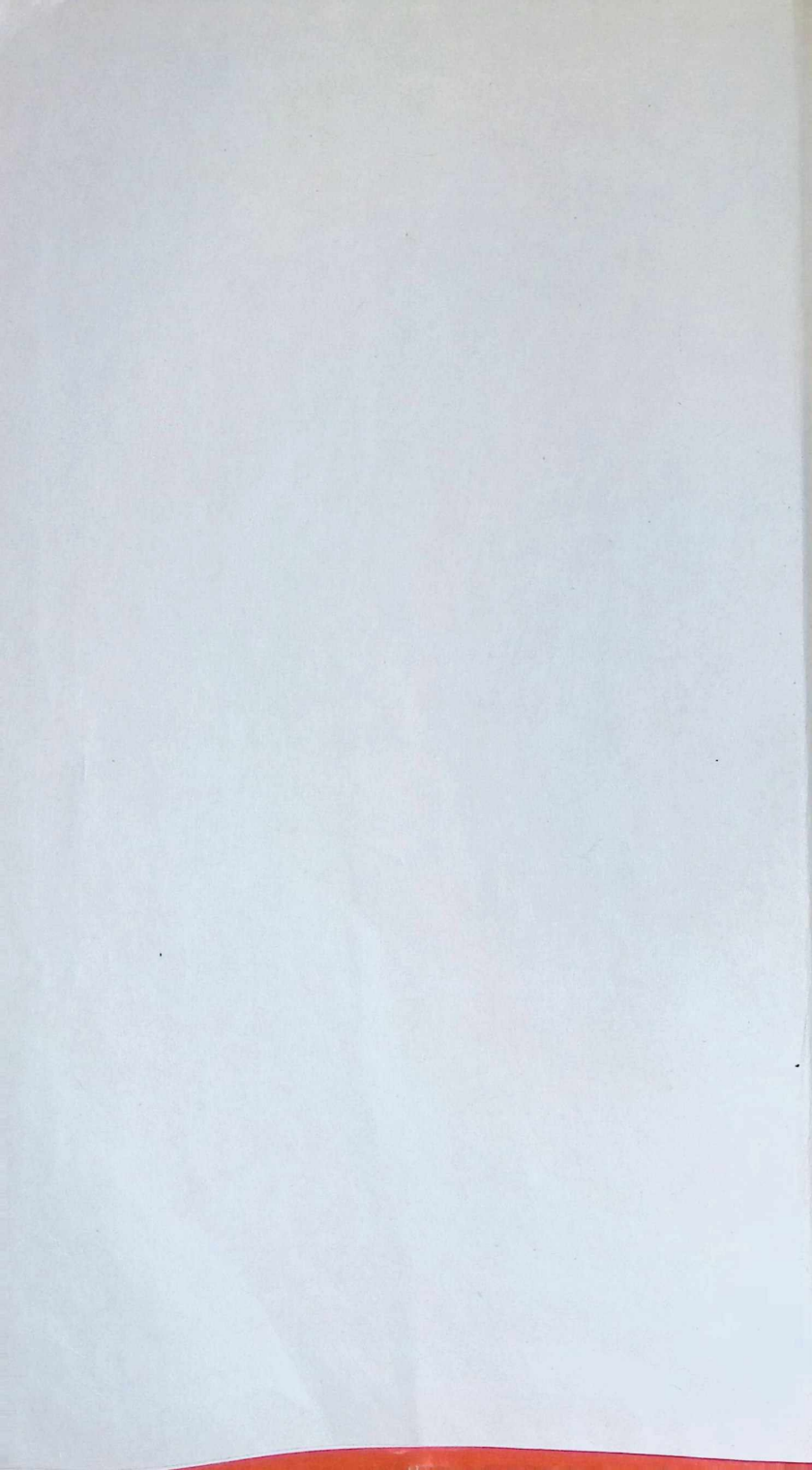
УЧПЕДГИЗ • 1959

1985

~~19005478~~

20046

ПАВЛА ДОРЖ

4е (карт)
1121

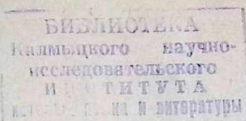
ҮЗГЛЛ

(БУКВАРЬ)

Хальмг АССР-ин Сурһуль-эрдмин
министерств батрав

586/-
1986
де
1989

ГОСУДАРСТВЕННОЕ
УЧЕБНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
МИНИСТЕРСТВА ПРОСВЕЩЕНИЯ РСФСР
Москва 1959

Павлов Дорджн Антонович

БУКВАРЬ ДЛЯ КАЛМЫЦКИХ ШКОЛ

Редактор *Б. Э. Босхомджиева*

Контрольный редактор *Н. Х. Коваева*

Обложка художника *И. С. Слуцкера*

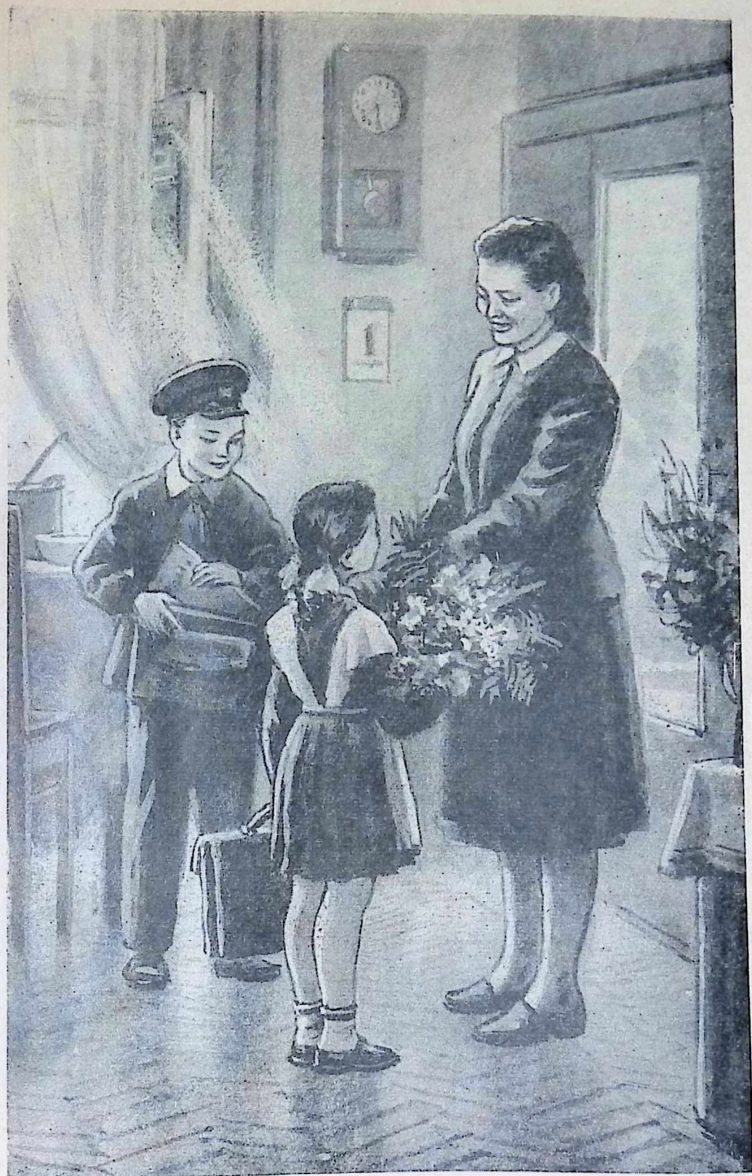
Художественный редактор *В. И. Бельский*

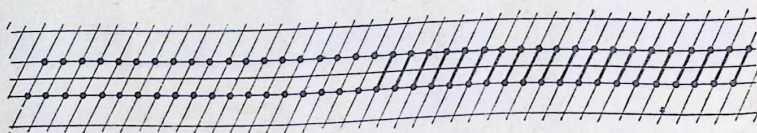
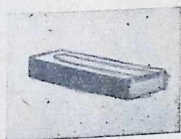
Технический редактор *М. И. Смирнова и Б. Н. Головки*

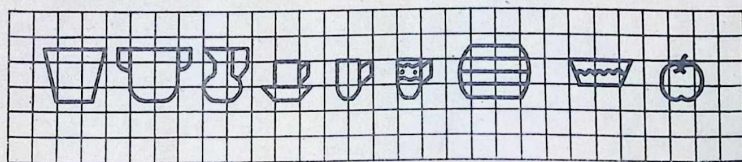
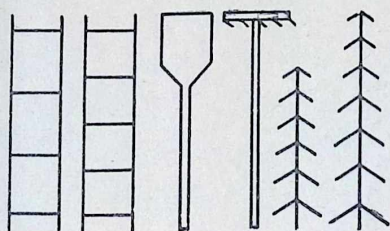
* * *

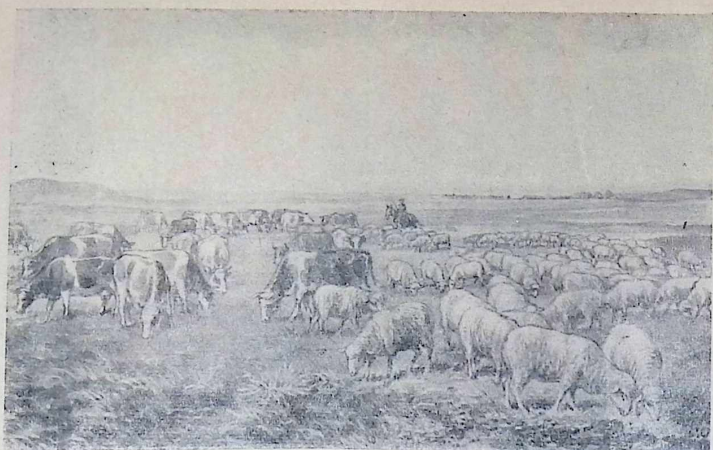
Сдано в набор 27/III 1959 г. Подписано к печати 25/VI 1959 г.
70×108^{1/16} 7 (9,59) п. л. + вклейка 0,50 п. л. (0,59). Уч.-изд. л. 10,36 + вкл. 0,36.
Тираж 5 тыс. экз. Цена без переплета 1 р. 20 к. Переплет 50 к.
Заказ № 2962.

Учпедгиз. Москва, 3-й проезд Марьиной рощи, 41.
Министерство культуры СССР. Главное управление полиграфической промышленности.
Первая Образцовая типография имени А. А. Жданова. Москва, Ж-54, Боровая, 23.

А.МАН

ХӨН ХҮҮ

ХӨН

УХР БУХ

УХР

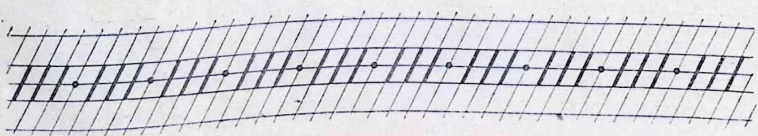
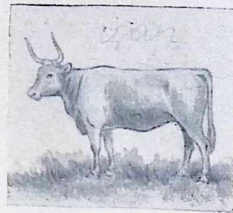
НОВА

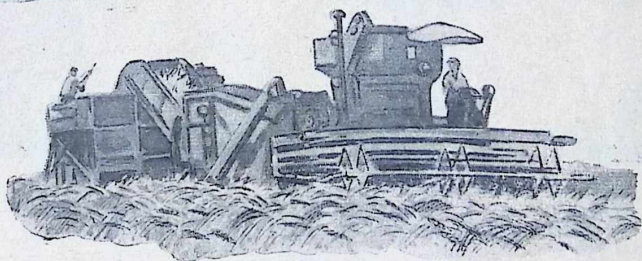
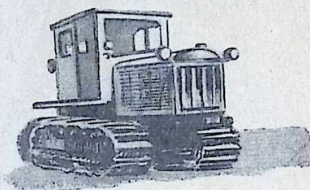
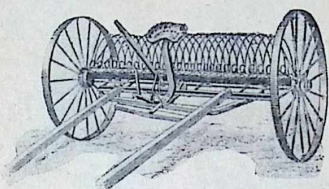
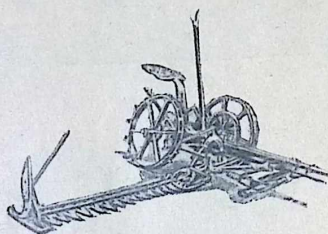

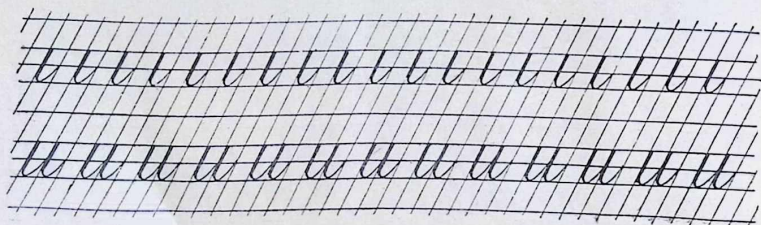
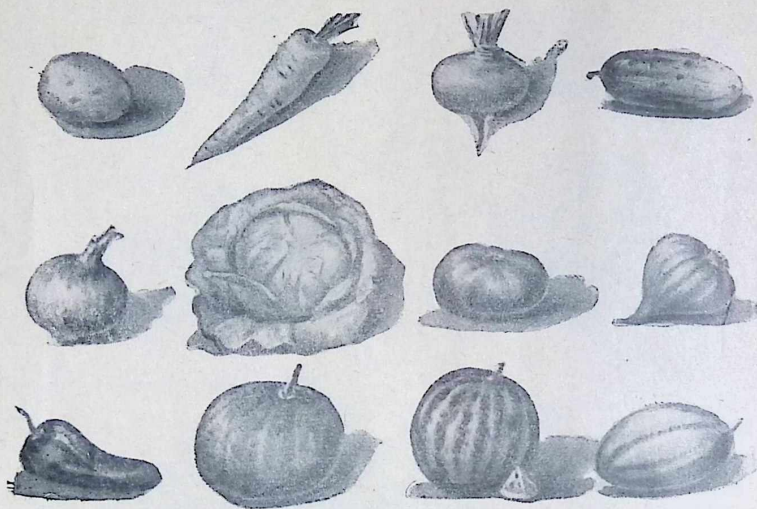
МОН

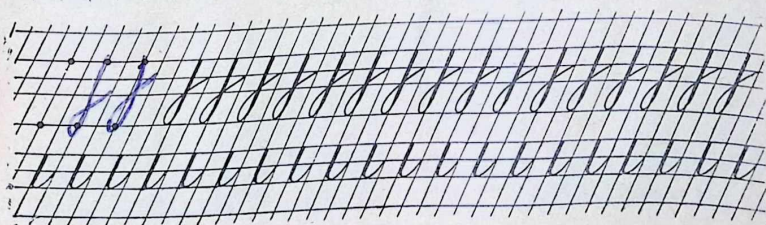
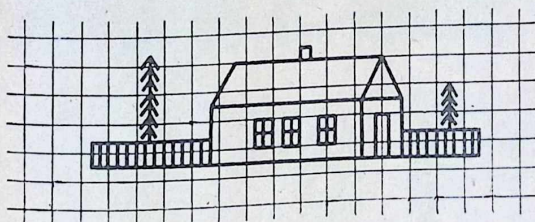
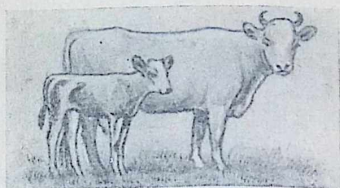
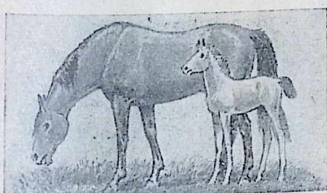
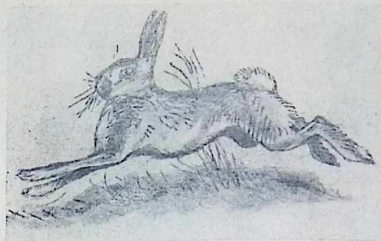
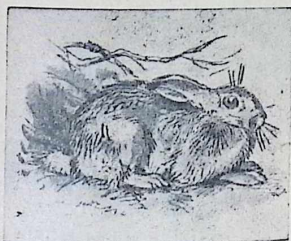
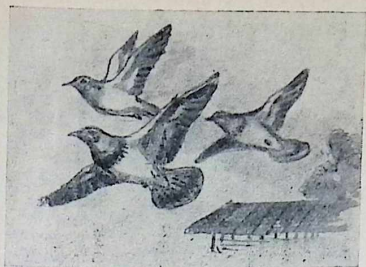

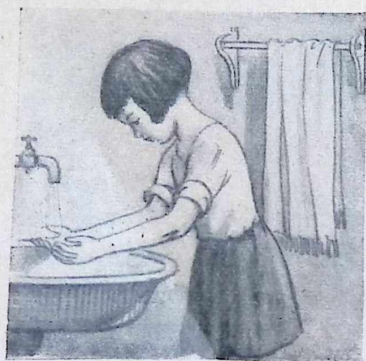
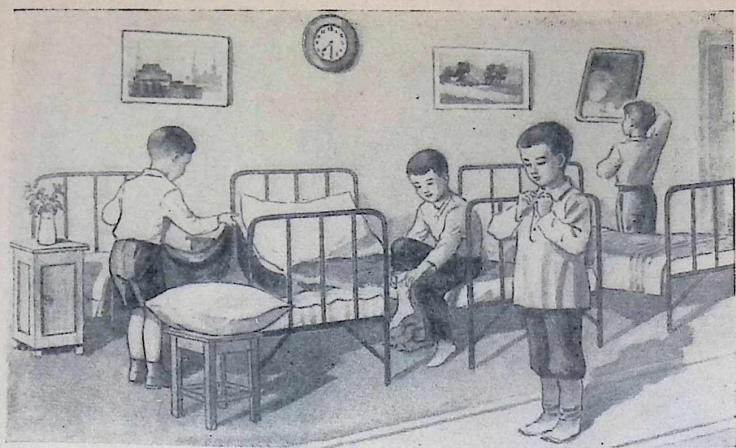
УХА

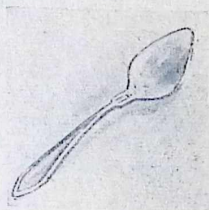
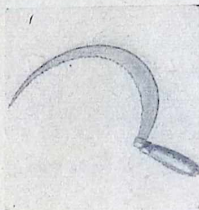
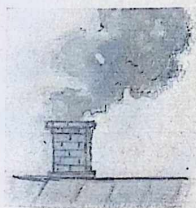

y y

y

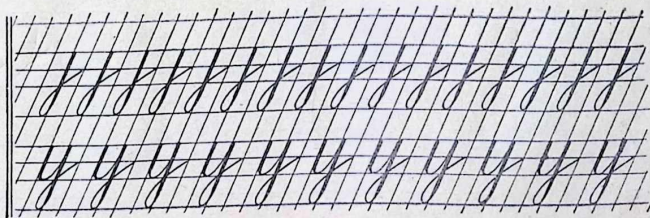

y
y-y

y

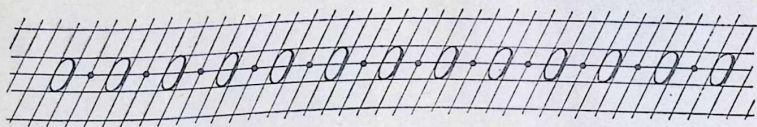
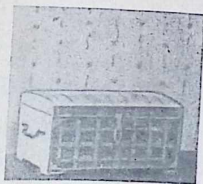
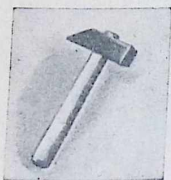
y

Aa

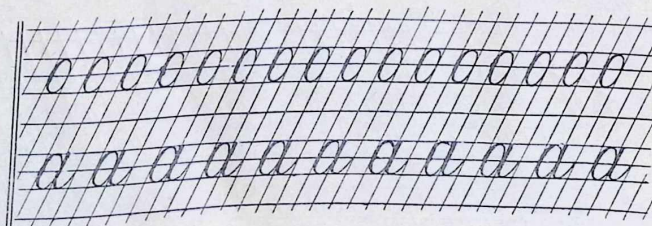

A-y

a

a

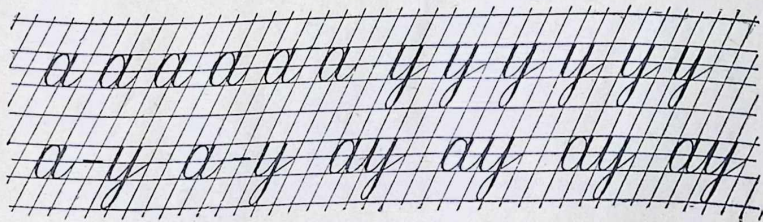
A-y | a-y

У-a

ya-ya

Ay, ay | Уa, ya

Pp

A-pa

y-pa!

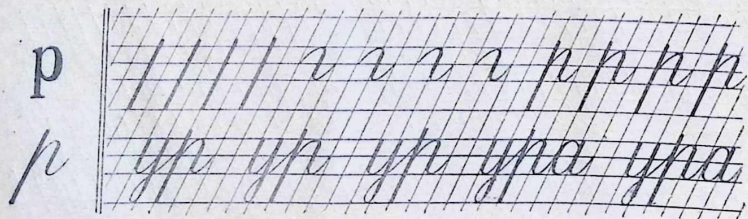
A-pa		yp
y-pa		y-py

Apa, yp!

yp

Y-a.
Yp.

A-y.
Ypa.

Н н

нур

на
ну

ур
нур

у-ру
ну-ру

ун
у-ну

Ара

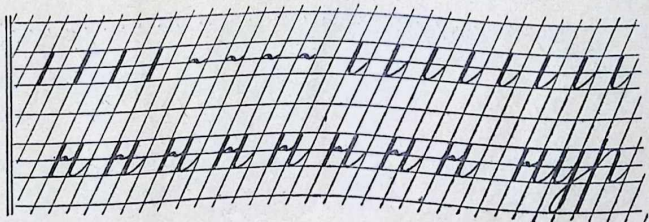
ун.

Ара, ура!
Ара, нур!

Н

н

М м

На-му

у	на	на
му	На-му	ма-на

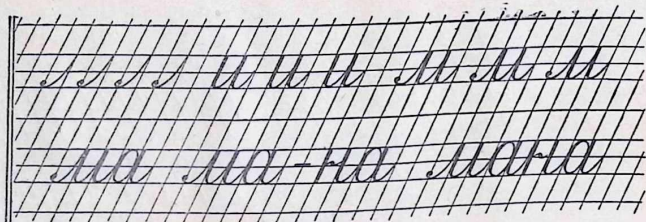
Мана Наму.
Наму мана.
Наму, на!

Н.

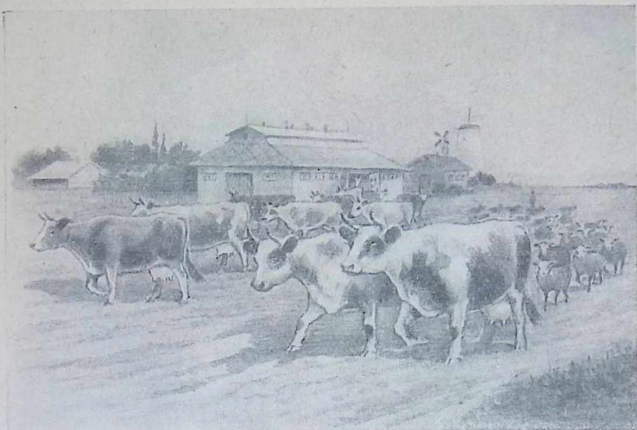
у | м | н | р | а

М

м

Л л

мал

ла	у	ул	ун
лу	у-ла	мал	ман

Мал.

Мана мал.

Мал мана.

Наму, мал ман.

ма | му | ла | лу | на | ну | ра | ру

[illegible]

Ш ш

шам

аш
маш

ам
шам

ма-на
ша-на

ша
шар

А
у > ра

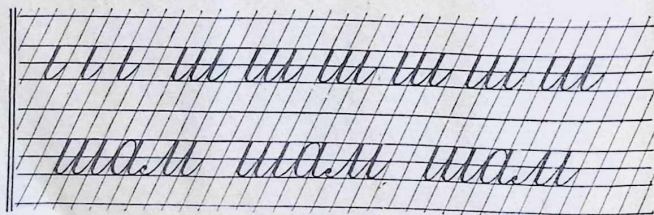
ма
ша > на

Ара, шам!
Мана шам.

. ам

Ш

ш

O o

Но-на

шар	о-ра	А-ра
шор	шо-ра	о-ра

Мана Нона.
Нона мана.
Мана Ара.

H.

ша	ора	ура
..р	шо..	о..

O

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o
o-ра o-ра шо шо-ра

C c

cap

са	сар	са-ра	са
су	сур	са-ла	сам

са $\begin{cases} \text{ра} \\ \text{да} \end{cases}$ ша $\begin{cases} \text{ра} \\ \text{шо} \end{cases}$ р ма $\begin{cases} \text{ра} \\ \text{ша} \end{cases}$ на

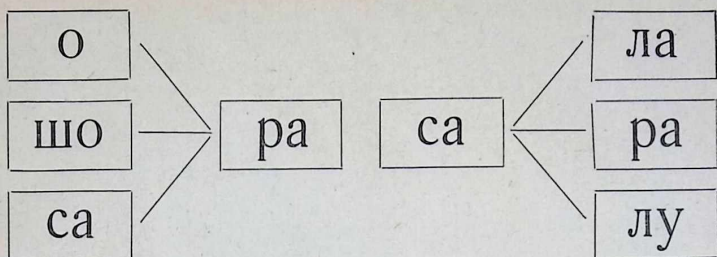
. aM

Наму, сар!
Ара, сам ас!

Нона, са

c cccccccccccccccccccccc
c ca ca-pa capa capa

ур	са	сар	ма-на
сур	су	сам	Но-на

са-лу	ун-ла	ол-на	О-му
са-ла	ор-ла	ун-на	На-му

Олна мал. Мана мал.

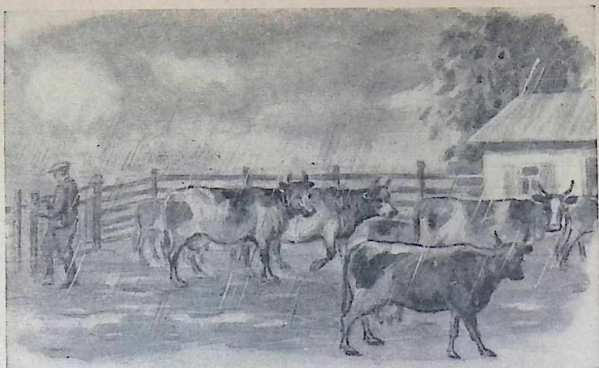
Нона Сал орла.
Ому унла.

.. ра

М		М М М М М М М М
М		Ма-на. Мана мал.

Х х

ха-ша

хо

хаш

ха-ша

о-ра

ха

хош

ху-ра

хо-ра

Мана хаша.

Хур ора.

Ара, мал хура.

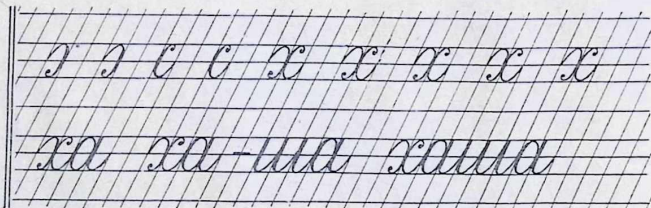
Ому, хаша ха.

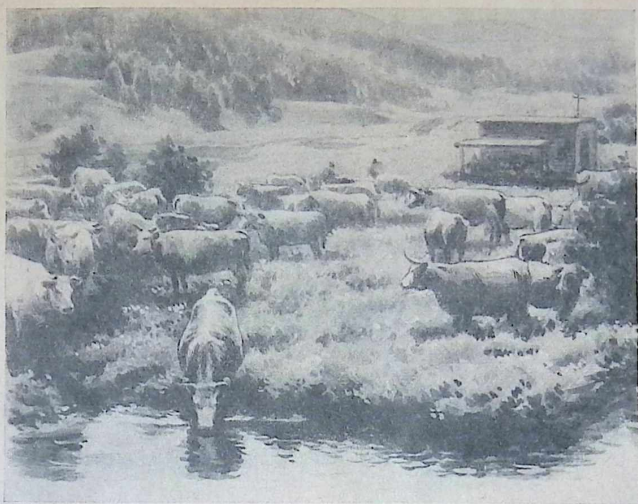
но . а

. ар

Х

х

о-ра	но-ха	ха-му	Сá-ша
хо-ра	ха-ла	ха-ма	Сá-ра
хо	хо	ха	му
ху	ха	ш	ма

Мана хош.

Мана мал.

Олна мал.

Мана хора.

Салу хаша.

Ара, мал хура.

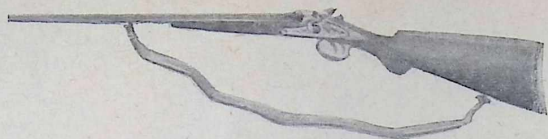
Хала ора.

Ому, хош ор!

С С С С С С С С С С

С Са-ша. Салу сара.

Б б
бу

у-ра	Бо-ра	бул	ор-ла
бу-ра	Бо-ла	бал	ха-ла

Бо < ра ма > л о > ра
ла ба > бу >

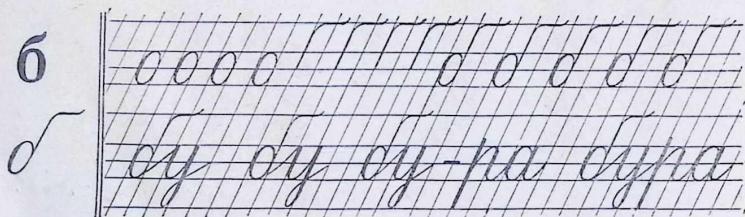
Бола, бу хама?

Бора нур орла.

Бора хала.

бул	ура	хора
. ал	бу ..	. ура

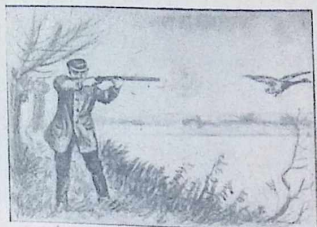

В в

сав

ав	Бо-ла	о-ва	ав-ла
сав	Бу-ва	ху-ва	ор-ла

Бува бу авла.
 Бува нур орла.
 Бува шову хала.
 Саша сав авла.

ова	орла	ав
хо ..	ав ..	са .

В

в

Саша сав авла.

И и

мис

им	шим	ни	хар
иш	шил	ми-ни	шар

Мис.

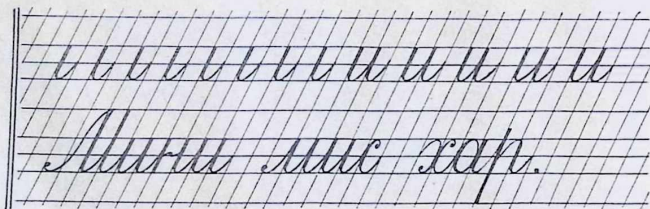

Мана мис.
 Мана мис хар.
 Мини мис шар.
 Су, мини мис!

иш	шим	хала	аш
. м	. . л	..ша	х. . .

И

и

Ә ә

Ши-нә

хә	хәр	Ә-бә	ор-ла	әл
мә	нәр	Ә-вә	ир-лә	а-ли

Сән нәр. Ора билә.

Мана әл ирлә.

Әбә, Әвә бас ирлә.

— Шинә, нәр али?

— Мана нәр хәлә.

ха	бар	на	сан	А-ра
хә	бәр	нә	сән	ә-рә

Ә || х х Ә Әбә мана әл.

Ба-да	о-ра	ор-ла	о-да
Бу-ва	до-ра	од-ла	ха-да

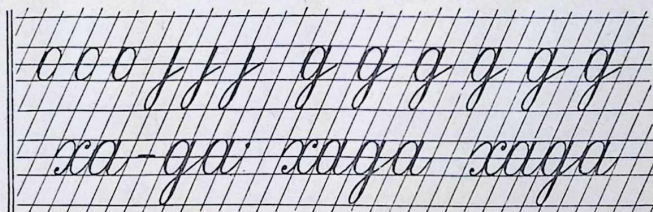
са	о	да
да	шо	о
ха	до	ва

Бува сад орла. Бада бас одла.
 Дала мод, бура авла.
 Бува, Бада ора ирлэ.

нэр	ода	ад	ора
д..	ха..	с..	д...

Д

д

да	до-ра	да-ла	ор-ла
о-да	да-ру	са-ла	од-ла

Дун

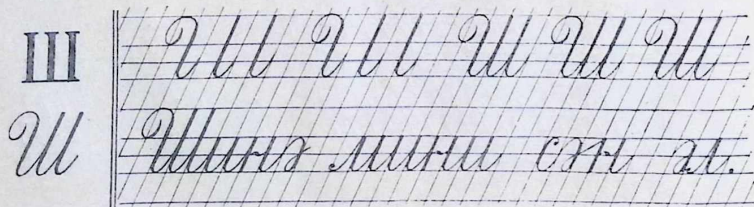
Мана дун. Сэн дун.

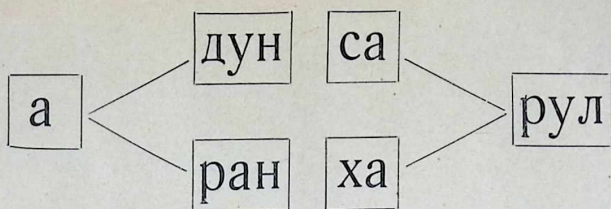
Сэри, мини на су.

Лэри, мини дару су.

Ода шин ду дас.

ора	ода	сала	Эвэ
до..	..ла	да..	.б.

са-ла	ду-ра	ха-да	у-дан
да-ла	бу-ра	ха-ду	у-лан

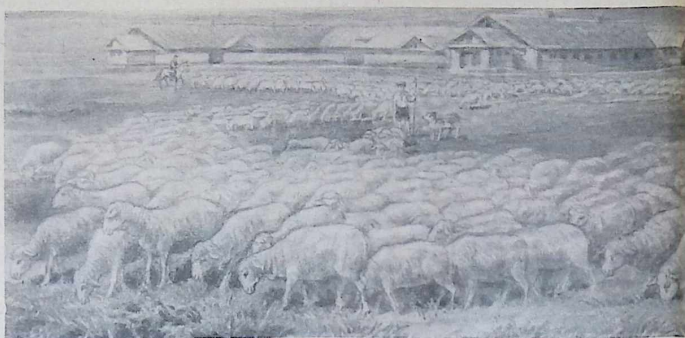
бу-дан	ха-дур	шу-лун
ду-лан	ха-нур	ха-лун

Ора билә.	Ому ирлә.
Адун ирлә.	Хадур авла.
Хур орла.	Сад орла.

О О О О О О О О О

О Ому сад орла

Ө ө

ХӨН

ХӨД

ө-рэ	дө-рэ	мөр	ид-лэ	хөн
дө-рэ	мө-рэ	нөр	ун-ла	хөд

Дала хөн.	Мана хөд сэн.
Сэн хөд.	Ләри мөр унла.
Хөд идлэ.	Ора хош орла.

о-ра	до-ра	хо-ра
ө-рэ	дө-рэ	мө-рэ

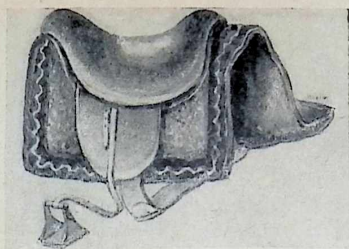

д. р.

х. н

д. ш

Ө ө || ө ө ө ө ө Мана хөн.

Э э

Э-мэл

эд	э-лэ	Эр-дэ	ор-ла	дун
эн	э-рэ	Эл-дэ	өр-лэ	а-дун

Э < лэ шу > лун Эл > дә
 э < рэ ха > Эр > дә

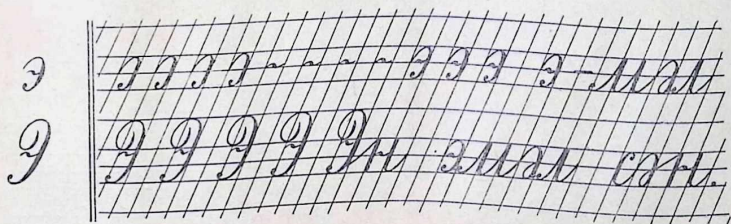
Эн эмэл сэн.	Эн сарул сара.
Эн сэн адун.	Эн дулан хора.

Элдэ өрлэ ирлэ.

Элдэ эмэл авла.

Элдэ мөр унла. Элдэ ора ирлэ.

элэ	дэн	мөр	дун
.рэ	и...	н..	а...

Кк

КИ-НО

ки	ки-но	ке-рэ	у-лан
Ким	Ки-мә	кө-дә	ду-лан

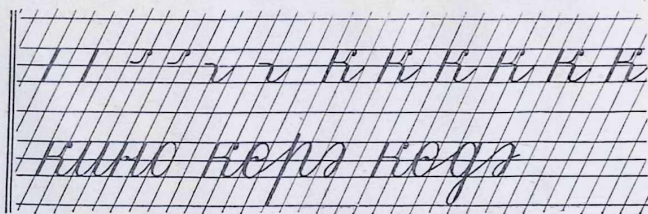
Кино.

Дулан билә. Кино болла.
 Эн сән кино. Эн мана кино.
 Мини э́к кинод одла.
 Ока, Кимә бас одла.
 Кино удан болла.

кө	рә	мө	р	ө	рә
дә	нө	дө			

К

К

у	}	лан
до		

ар	}	ва
сар		

бос	}	ла
хур		

дө-рә	шо-вун	ма-шин	бәр-лә
кө-рә	бо-ран	шу-лун	хәр-лә

Ким ирлә.	Шовун ниснә.
Мөр бәрлә.	Боран болна.

Эн сән машин
 Эн шулун машин.
 Элдә, Нимә су!
 Кимә кинод одла.

кө	көрә	хаду	ирлә
..р	д...	ха..р	бәр..

К	
К	

Т т

тә-рән

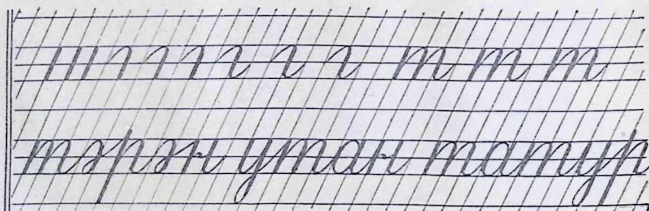
ур	У-таш	и-дән	тат-ла
тур	у-тан	тә-рән	хад-ла
та-тур	у-тур	бу-дан	бол-ла

Уташ ирлә.	Эн сән тәрән.
Эмәл авла.	Эн тәрән болла.
Мөр тохла.	Дала машин ирлә.
Татур татла.	Бата тәрә хадла.
Хот орла.	Уташ мөр татла.

утан	улан	хадур	идән
буд..	до...	т.т.р	тәр..

Т

т

та-ка	ха-да	Нам-са	нид-нэ
та-кас	ха-ша	Нам-ру	бэр-лэ

Элэ ниснэ.	Хур орна.
Кино болна.	Көр хурна.
Машин хадна.	Боран болна.

да-ла	Дала такас. Эн сэн такас.
хош-та	Такас салу хошта.
та-кан	Эн такан хаша.
нид-нэ	Эн хаша ниднэ бэрлэ.
хар-на	Уташ такас харна.

У

У

Уташ такас харна

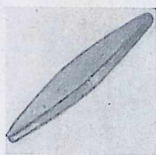
ур	бу-ру	ха-ру	Ба-та
үр	бү-рү	хэ-рү	Ту-та

Өрүн билэ.

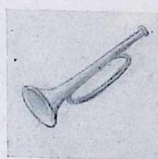
Кимэ, Тута Сал орла. Бата Салас
 өрлэ ирлэ. Батан үр Эрдэ бас ирлэ.
 Дала мә бэрэд ирлэ. Үдлэ Салур
 хэрү одла. Эрдэн дү мә идлэ.

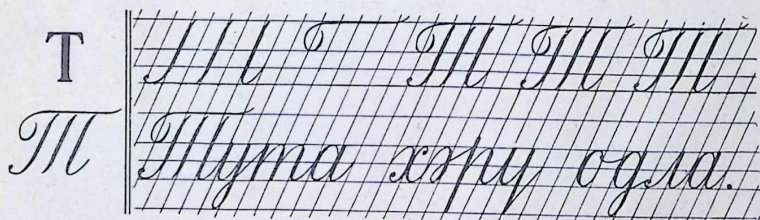
бүс

б.л.

бү..

Е е

ке-рә

э-рә	се-рә	мах-ла	Бем-бә
ке-рә	се-рән	мек-лә	Сер-мә
ке-рән	те-мән	хор-ха	Дер-мә

Керән үр.

Бембә, Сермә сад орла.

Садар керәс ниснә.

Керән үр дала.

Керә бас дала.

Бембә келнә:

— Сермә, хәлә!

Керән үр.

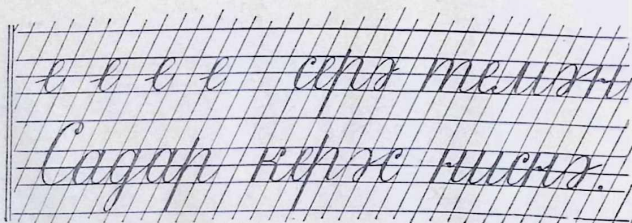

у.

а=ә | о=ө | у=ү | э=е

е

е

Кер-мә

Ер-мак

Ен-тә

Эр-дә

эр-кә

Дер-мә

дас-ла

Ен-тә

Кер-мә

Ер-мак

сур-ла

Ентә мини дү. Ермак мини үр.

Ентә, Ермак то дасла. Ентә школ орла.

Эрдә бас одла. Эрдә маши дасла.

Ентә, Эрдә маши меднә.

эр > кә
бүр >

ке > рә
се >

хор < ха
< ма

туша
та..

хорха
...ма

керә
с...

махла
мек.ә

Е

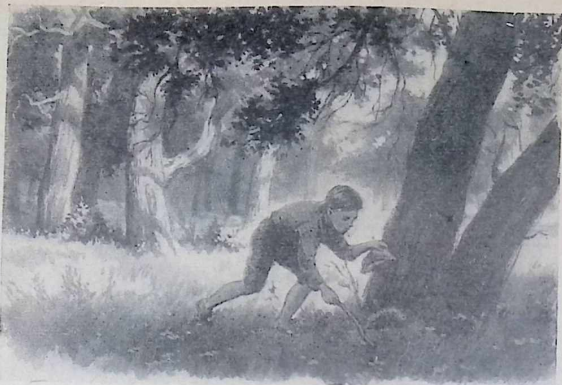
Ә

Ентә,
Ермак мини үр.

З з

за-ра

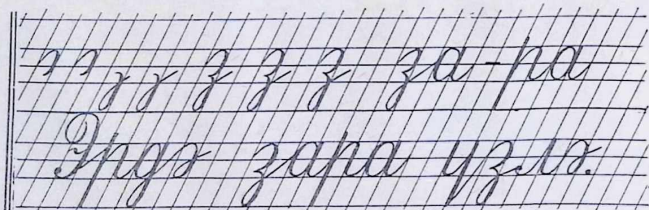

зо	за	Зу-ла	зу-ра	мах-ла
зө	зэ	зу-ра	за-ла	зул-на

зу-на	Зуна халун билэ.
ха-лун	Зула сад орла.
ор-ла	Модн дор зара билэ.
үз-нэ	Зула зара үзнэ.
зул-на	Зара зулна.
мах-ла	Зула махла бел келэ.
бэр-лэ	Зула зара бэрлэ.
кел-нэ	Зула келнэ:
ти-ни	—Зара, зара, тини-тини.

З

з

д.р

к.л

м.с

э..

..ка

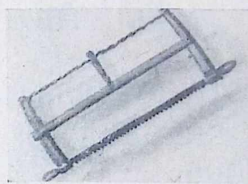
..рә

мах..

..ха

к.р.

О-ва	Үз-мә	эр-рә	Ба-та
кө-вә	Өл-зә	эр-рә-тә	Ба-тан
ши-вә	Ли-за	өр-рү-нә	ав-хар

ха-зар	эр-кә	мах-ла
ки-зәр	иш-кә	мек-лә

Өрүнә дала эд орла. Эн эдин ова.
 Сән эд дала. Батан Өлзә эд хулда.
 Лиза, Үзмә эд авхар одла. Үзмә сән
 эрәтә эд авла. Лиза шуд эрәтә
 эд авла. Мана Дава хазар авла.

Л

Л

Лиза эд авла.

Гг

тег

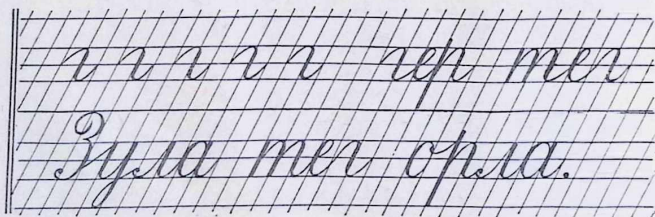
аг	гер	өл-гэ	о-ра	о-ва
таг	гем	өр-гэ	о-ра-та	о-ван
тег	гөр	ил-гэ	ба-ра-та	ө-рү-нэ

өв-сэн	Өвсэн эртэр хурала.
ма-лин	Малин хот бел келэ.
бэр-лэ	Бога эмэл авад, мөр тохла.
тох-ла	Бога өрүнэ тег орла.
хэ-лэ-нэ	Өвсэн хэлэлэ. Ован ора сэн.
эр-тэр	Хур гем кеш уга.
тэв-лэ	Бога эртэр ирлэ. Мөрэн тэвлэ.

таг	өлгэ	аг	төгэ	өглэ
те.	өр.э	и.	де..	бө...

Г

г

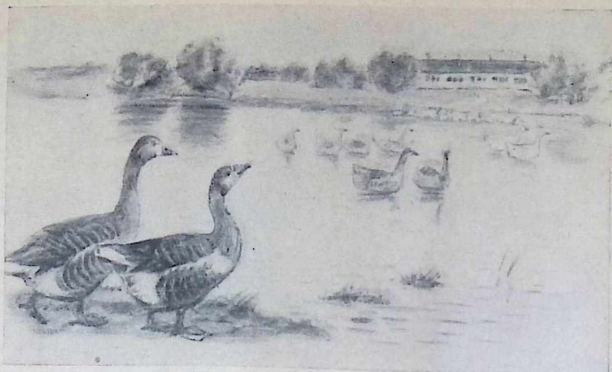
сег	Бо-га	нид-нэ	кол-хоз
тег	Бу-га	бэр-лэ	кол-хо-зас
таг	Ги-лэш	бүр-дэ-лэ	сов-хо-зас

Эн мана колхоз. Мана колхоз дала малта. Хөн, темэн, шовун дала. Шин гермүд бэрлэ. Эн мөрнэ сара. Тер малин хаша.

Мана колхоз тэрэ тэрнэ. Дала машин тэрэ хадна. Бога, Буга сег бэрлэ. Сег дор дала төгэ, маши хурала.

Һ һ

Һа-лун
Һа-луд

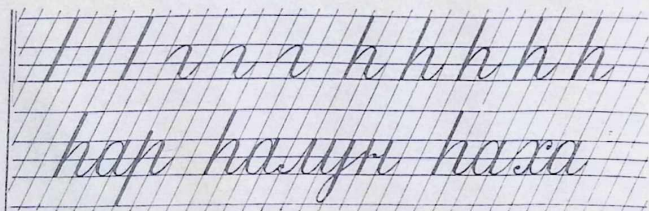
Һар	сег	Ги-лэш	Һа-лу-на	бул
Һол	туг	га-лош	хә-лә-нә	бу-лар
Һо-лур	таг	Һа-шун	ху-ра-на	о-ру-та

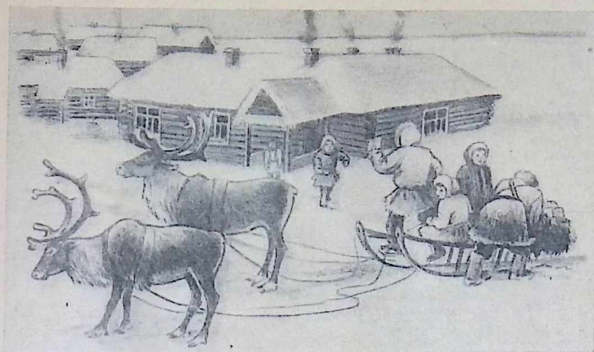
Дала Һалуд билә. Һалуд Һол орна.
Эн өргн гүн Һол. Гилэш Һалуд хәләнә.
Һалуд Һолур хурала. Һалун бул, мах өгнә.
Һалуна бул сән. Булар дер кенә. Һалуна
бул үнтә болна. Һалун—орута шовун.

Һа	➤	ха	ха	➤	лун	зар	Һа	➤	лун	шун
но										

Һар	төгә	Һалун	туг	дер
..л	де..	..шун	та.	г..

Һ
Һ

Буй-
марл

баг		у-га		ша-һа		үзг		эдл
баһ		у-һа		мо-һа		өвр		эдл-нэ

хар-һа		тол-һа		но-һан
хар-һа-һар		тол-һа-һар		но-һа-һар

Ар үзгин улс буй-марл татна. Буй-марлин
өвр ке. Эднэ мах иднэ. Саһ баһ наста.
Саһ буй-марл харна. Бога Саһин үр. Бога
харһаһар гер бэрлэ.

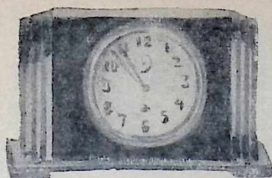
у < га	зур < ган	тол > га
һа	һан	хар

д-т | з-с | к-г | г-һ

Һ | Т Т Т г г Һ Һ Һ
Һ | Һэрэ һаран уһала.

Ч ч

час

чи-рә	чи-гән	үч	арч	ө-рүн
Һу-ча	чо-лун	бүч	арч-ла	эр-тәр
Ба-ча	чу-лан	бичг	белд-лә	у-ро-кан

Өрүн.

Нарта өрүн билә.
Бача эртәр босла.
Долан час билә.
Салу хора орла.
Шүдән арчла.
Чирә, һаран уһала.
Өрүн хотан идлә.

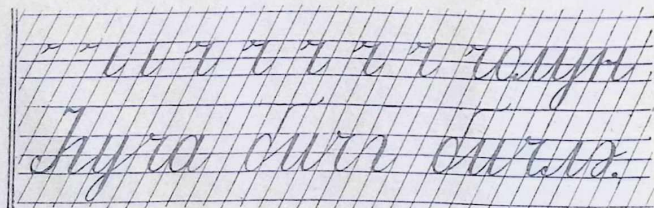
Һуча.

Һуча Бачан үр. Һуча бичг бичлә. Бача зург зурла. Чимдә ирлә. Эдн урокан хамдан белднә. Эдн үдлә сурна.

үч	чигән	чолун	ичг	колхоз
б..	це...	һа...	би..	сов...

Ч

ч

чи	чим-күр	ху-ча	ө-мэ-рэн
чи-ни	чав-чур	Һу-ча	ха-ма-ран
Чим-дэ	хав-чур	Ба-ча	Һа-за-ран

Чимдэ гертэн билэ. Һуча ирлэ.

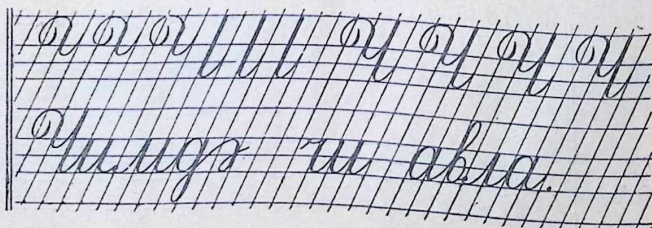
— Бача ха-ма-ран одла?

— Һа-за-ран һарла. Чи авхар одла.

Бача чи авад ирлэ. Чимдэ, Бача чи идлэ. Бача часан хэлэлэ. Долан час билэ. Бача, Чимдэ һол орла.

үч	бичг	эркэ	чавчур
бү.	зур.	өс..	хав...

Ч
У

Ц ц

Це-дә

цө	цар	ца-нар	цә-күр	хур-ла
цә	ца-сн	ца-нас	цец-гүд	тат-ла
ца	Це-рн	ца-сар	хув-цан	дош-ла

Цасн орв.

Цар татла.

Өвс ачла.

Көвүд хурла.

Цас хурала.

Цасар ова келә.

Эн эргин ташу.

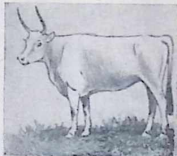
Ик көр билә.

Дала көвүд хурна.

Көвүд цанар дошна.

Цернә Цедә цанас унла.

Хувцан цасар будла.

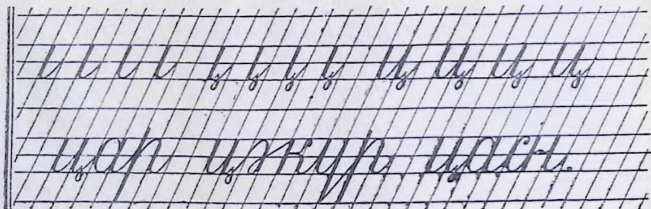
це.г

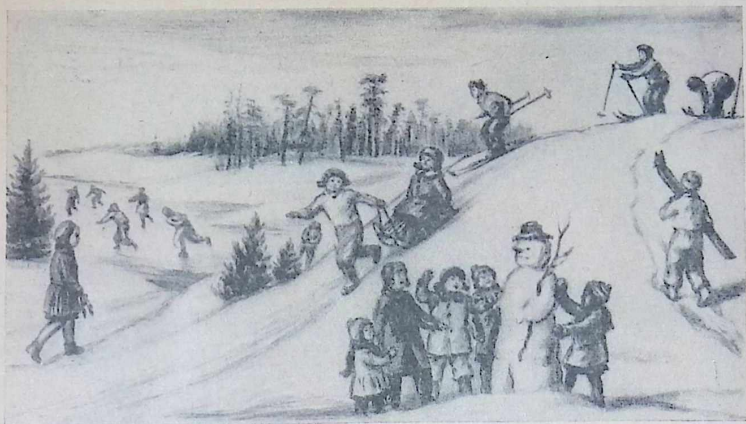
.ар

..күр

Ц

ц

кү-цә	һо-сн	Це-вг	ху-дг	кө-вүн
цец-гә	һа-сн	це-рг	ки-чг	кө-вүд
мец-гә	ца-сн	ке-рг	ца-цг	һар-тан

Цасн.

ас-хар
бос-ла
ца-сар
тү-рү-лэд
чик-лэд
һар-та
өг-лә
мод-та

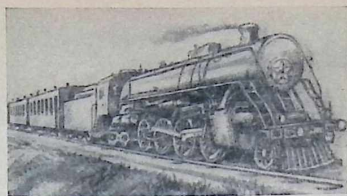
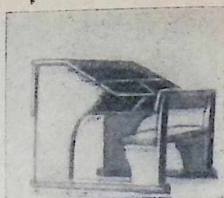
Асхар дала цасн орла.
Көвүд эрт босла.
Цасар кү келә.
Түрүлэд ик ова келә.
Тер оваг чиклэд кү келә.
Эн күн һарта, нүдтә, амта.
Цевг махла өглә.
Эн күн һартан модта.

Ц

Ц

Цедә царар дошма.

Пп

пáрт

па-ро-вóз

пáрт	Пу-ри	пи-лóт	пе-рó
кáрт	Пүр-вэ	нис-лэ	пе-нáл

Олн парт.	Шин перо.	Пури-пилот.
Дала карт.	Сэн пенал.	Пүрвэ нислэ.

Шин па-ро-воз. Пури
паровоз зална.

Пүрвэ сэн пилот.

Пилот хурдар ниснэ.

Пилот Пүрвэ дала

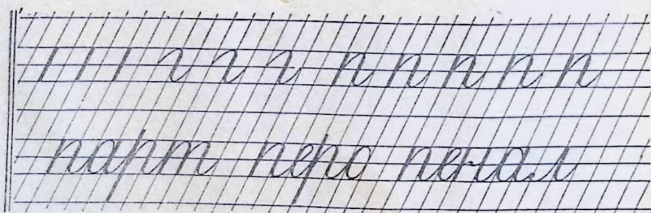
кү авч ирлэ.

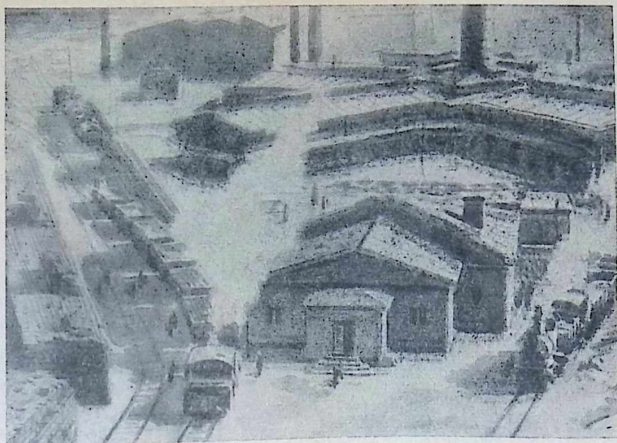

хавр	цэкүр	перо	малч	утур
ша..	чим...	..нал	мөр.	та...

П

п

за-вод	не-рн	кө-дл	тү-рүн
кир-пич	нер-тә	кө-дл-нә	тү-рүл-гч

Эн завод кир-пич кенә. Кирпич кедг
машид олн. Дала күн энд көдлнә.

Савр нертә түрүлгч. Мана колхоз кир-
пич авла. Түрүлгч Пури өрүнә ирлә. Пури
машиһәр кирпич ачла. Кир-пи-чәр гер
бәрнә.

чав	}	чур
хав		

ца	}	һан
но		

цә	}	күр
чим		

перо	нерн	пистон	һосн
..нал	на..	патр..	һа..

П

П

Пури
Пури кирпич ачла

Й й

Йи-сэ

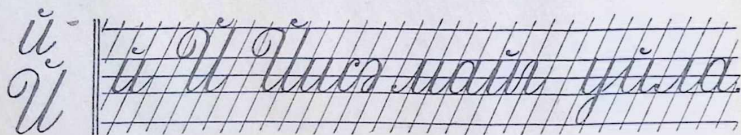
ир	уй-ла	йо-рал	эк	лавк
йир	хай-ла	йө-рэл	эцг	ас-хар
ма-йг	та-йг	йо-сн		
май-гин	тайг-та	йи-сн		

Мини эк хувц уйна. Мини экин нерн
Йисэ. Лавкас эд авла. Эдэр майг уйла.
Эн мини майг. Эн майг зөб болна.
Майгин эдин эрэ сэн.

Мини эцг сэн тайгта. Өрүнэ сайг кер
мөр татла. Тэрэ хэ-лэ-хэр одла. Асхар
йисн часла ирлэ.

йи | йо | йө | йэ | йү

ир	майг	йосн	йорал
й..	та..	йи..	йө.э.

Ь

альмн

оньс

суль

төл

хол

сул

шилч

хань

толь

холь

суль

шил-чин

Хо-ньн

Но-хан сүл. | Ма-лин төл. | Шин оньс.
О-ва суль. | Тер-зин толь. | Ми-ни хань.

Хоньн мини хань. Хоньн альм өглэ.

Хоньн умшна:

—Ке оньс. Сул хора. Урһа суль.

Хол һазр. Ичмэ сульла бичэ холь.

Шилч.

Йисэ лавкас терзин шил авла.

Ачан шилчүр илгэлэ.

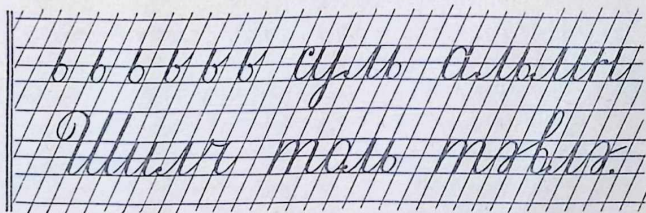
—Шилчин нерн кемб?

—Шилчин нерн Хоньн.

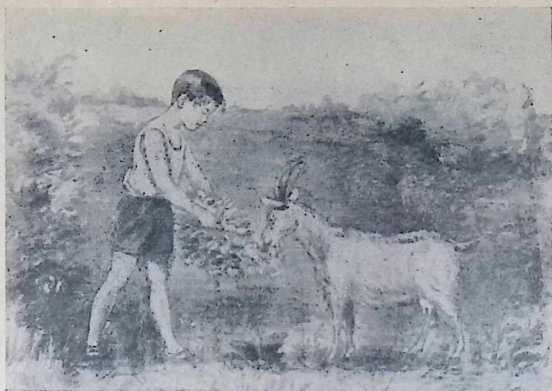
Шилч терзин толь тэвлэ.

Ь

ь

Я я

я-ман

у-я	ял	я-ман	я-сн
со-я	ям	я-ма-на	я-рм
Ба-я	яр	я-ма-ран	Я-ма-да

Яман.

Эн мана яман.
 Мана яман сэн.
 Эн яма колхоз өглэ.
 Колхозин ямад тохмта.
 Яман мах, бул өгнэ.
 Ямана үсэр цэ үслнэ.
 Ямад салу хашата.

Ямада.

Ямада — сэн урч.
 Ямада — сур-цуач.
 Хазар уяд, бел кенэ.
 Ямада ярм ясна.
 Ямада урна керг
 меднэ. Ямада урна
 кергт дурта.

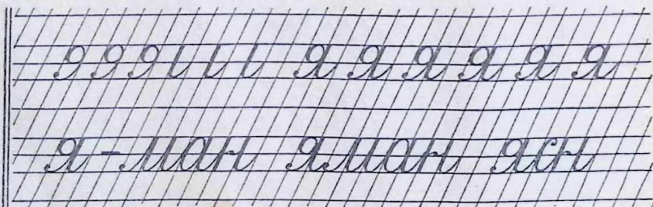
у
со — я
Ба

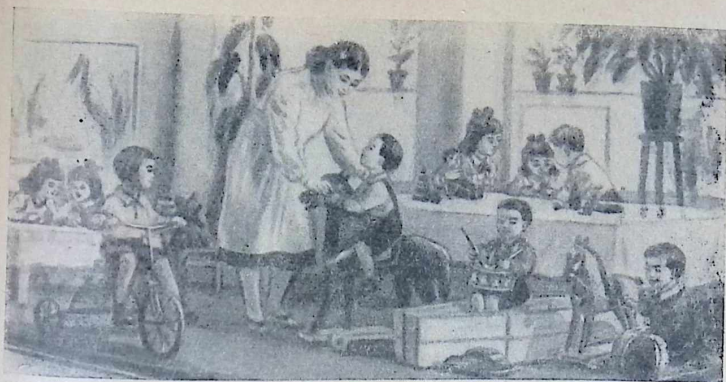
я — ман
рвг
маран

ял	ясн	яман	яду
.р	.рм	...ран	.рвг

Я

я

О-ля	Са-ня	а-ля	соль	доль
Ко-ля	Та-ня	ма-ля	со-ляд	до-ляд

тав-та	Мана Оля тавта.
һун-та	Тана Коля һунта.
көдл-нә	Мана ца бичкдүдин сад көдлнә.
Бод-ня	Оля, Коля, Бодня одна.
амр-на	Хот иднә, нәр кенә, амрна.
ге-рүрн	Аяр шидр эдн герүрн хәрнә.
эд-нә	Эднә бичкдүдин сад сән.
са-диг]	Эн садиг ниднә бәрлә.

я < ман
ду

ал > я
мал

ярм	альмн	хань	соляд
.сн	...вн	та..	до...

Я я я я я я я я
я Яна сәт малым.

аю

а-ю	а-юл	юн	на-мр
а-юл	А-ю-ка	ю-мн	малт-ла
на-мр	Намр билэ. Аю модн		
малт-на	дор нүк малтла.		
бол-на	Ик нүкн белн болна.		
унт-на	Аю орад унтна.		
мо-диг	Модиг цасн дарла.		
дав-на	Үвл давна. Хавр ирнэ.		
нүк-нэс	Аю сернэ. Нүкнэс харла.		

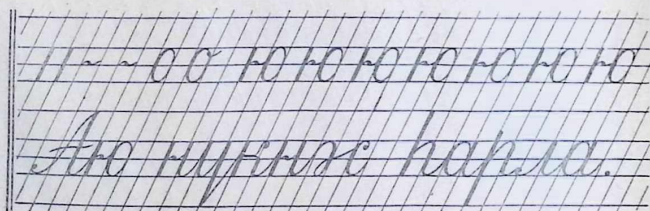
Аюка.

Аюка ө-шуһу мод орна. Эн модн дотр аю үзнэ.
 Аюн нүк бас үзлэ. Аюка бу авла. Аюг хана.
 Аю үкнэ. Аюн арс авла. Аюн мах бас авла.
 Аюн мах иднэ.

усн	аю	юн	йирн
ү...	а.л	.мн	..сн

Ю

ю

А-ю-ка

А-ню-ка

Бод-ня

Ю-ра	О-ля	То-ня	Сур-хуль
Ю-ля	Ко-ля	Бод-ня	Сур-ху-люр

Нү-дэн ань.	Зур-ган соль.
Нү-дэн а-нюл.	Зур-ган солюл.

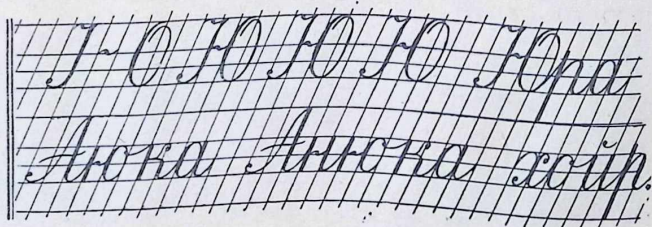
Мини хань. Бата мини ханьта хамдан ирлэ.
 Мини ханяр белг өгүлв. Бодня мини ханюр
 ирлэ. Зург авад, нөкдэн танюлв.

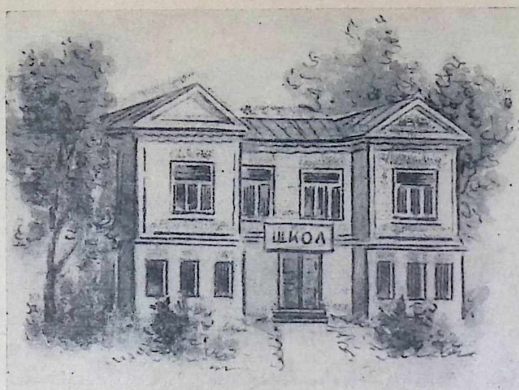
Коля келв:

— Ханян дахул.
 — Сулян солюл.
 — Сурхулян дас.

а	у	э
я	ю	е

Ю
 Ю

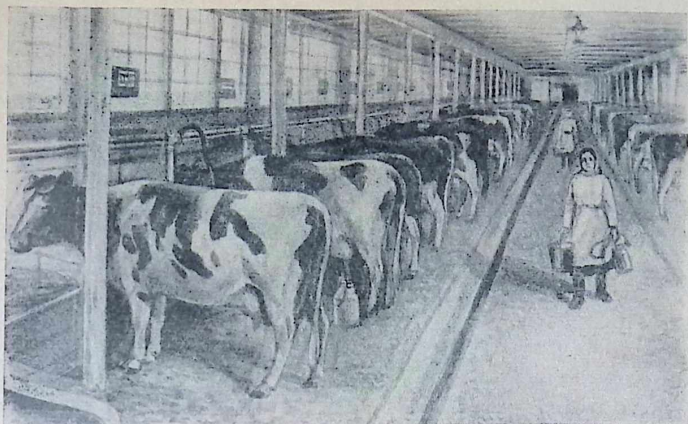
стол	стол муд	школ	доск
стул	стул-муд	школ-муд	доскс

Эн мана школ. Мана школ сэн. Мана школ
ик терзтэ. Стол, стул, доскс дала. Школ дотр
цевр. Көвүд классан цеврэр
бэрнэ. Урок өрүн эрт эклнэ.
Үдлэ урок чилнэ; Көвүд
үдлэ хэрнэ. Эдн урокан
белднэ.

стол	аю	анюл	ханядн
..ул	..л	сол..	хур.сн

Х
Х

Харжа класс хурама

у-сн		ү-сн		усл-на		ү-кр
ү-сн		то-сн		арч-на		ү-кр-мү-дин

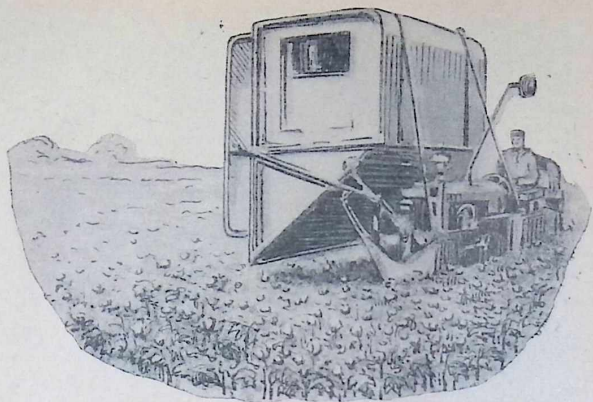
өск-нә		Мана совхоз мал өскнә.
сов-хо-зин		Совхозин мал сән тохмта.
тохм-та		Эн малиг салу багар хэләнә.
ба-гар		Үснә үкрмүд дала.
хә-лә-нә		Эн үкрмүдин хаша.
эд-нә		Эднә хаша сарул.
са-рул		Үсн, тосн дала.

ха	>	ша	ца	>	һан	чи	>	гән	у	<	һа
ту	>		но	>		це	>			<	га

Н Н Н Наму Нона

Н Наму мал асрла.

Н

КӨВН

Эң	төң	кө-вн	кө-вн-гин	аң
аң	дөң	ки-лң	ки-лң-гин	аң-та
өңг	Тең	са-вн	са-вн-гин	аң-гин
өңг-тә	Тең-гәс	Са-рң	Са-рң-гин	аң-һуч

Мана колхоз көвн тәрнә.	Лавкд килң эд, савн орна.
Сарң, Басң маши зална.	Сән өңгтә эд элвг.
Колхозникүд көвн хурана.	Аңгин арсн бас дала.
Көвнгин урңц ик болв.	Теңгәс аңһуч Сарң ирлә.
Көвн ик кергтә болна.	Мана лавкас өргн эңтә
	эд авла.

б=в | г=һ | н=ң

хо.х

о.һц

с...

Н

Һ

ка-ток	Эр-дэ	гил-гр	тег-шэр	цуг-тан
конь-ки	Бем-бэ	Эр-днь	оньс	түл-күр
конь-ки-тэ	Во-ло-дя	Эрд-нин	оньсл-на	түл-күр-тэ

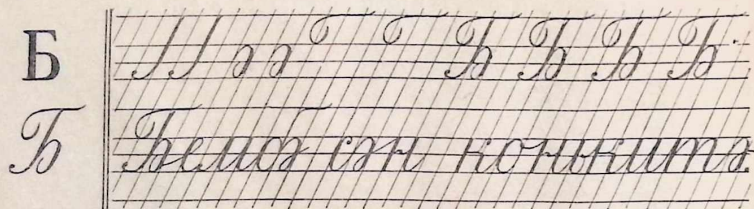
Школин ца каток келэ. Эрднь Бембэ хойр ус келэ. Усн шил мет тегшэр көрлэ. Гилгр мөсн болв. Эрднь конь-ки авла. Эрднин коньки түлкүртэ. Эрднь коньки батар оньслна. Эрдэ, Эрднь мөсэр дошна. Эрдэн үр Володя бас ирлэ. Эдн цугтан конь-ки-тэ. Эдн мөсэр дошна. Володя хурдар дошна.

хав > чур
аль >

а < ю
а < юл

у < тан
у < дан

альмн	элкн	бүлүр
...хн	саль...	...д.н

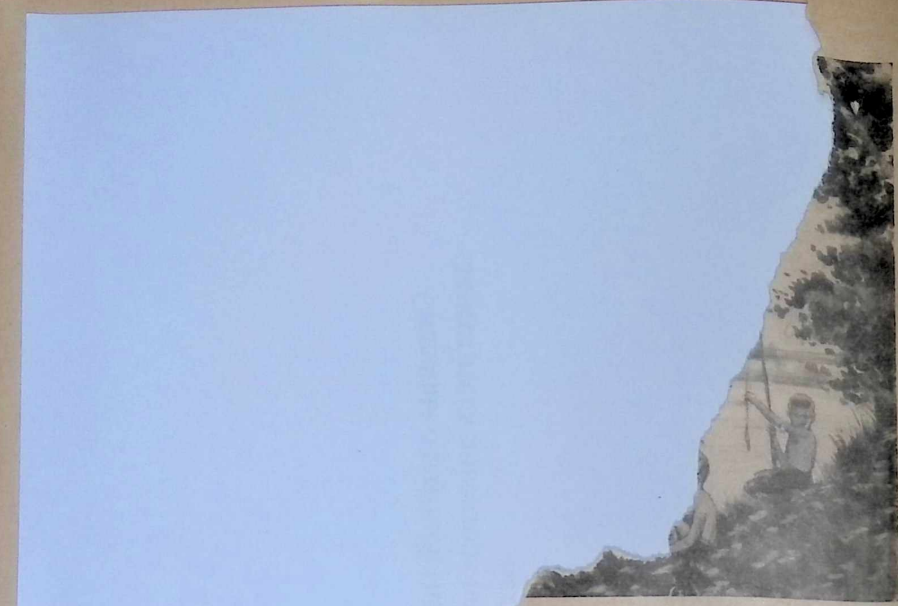
Жо-ра	о
-------	---

пи-о-нер	Же
пи-о-нерк	Женя —
ра-ди-о	Жора радио
умш-на	Женя журнал ум.
га-зет	Газет бас умшна.
во-жат	Мана вожат ирлэ.
жур-нал	Вожат журнал өгнэ.
га-раж	Жора гараж орла.
ма-шид	Тенд машид дасла.
горн	Эн мана бүрэ.
гор-нист	Болд — бүрэч.
тат-на	Болд бүрэ татна.
пио-нер-мүд	Пионермүд хурана.

Женя	гараж	пионер	часн
.ора	бага.	пио...к	ћа..

MC

этот же журнал
гарант всем

Лагерь.

...а мана лагерь. Лагерьт көвүд ам-
Хот-хол элвг билә! Зәрм көвүд һа-
яр заһс бәрнә, зәрмнь усчна.
Кесгнь холин көвәд кевтлә.

Ои-иән
цог-цан
бат-ра-ла
во-жат

Эднә амрлт сән болла. Эдн эврә
чидл-күчән, цогцан батрала. Эднә во-
жат Женья сән нәр һарһдг билә.

Тер бәэхлә өдр болна.
Тер уга болхла, сө болна.
Тер юмб? (на. н)

Ж

Ж

Ж С Ж Ж Ж
Женья воясат билә

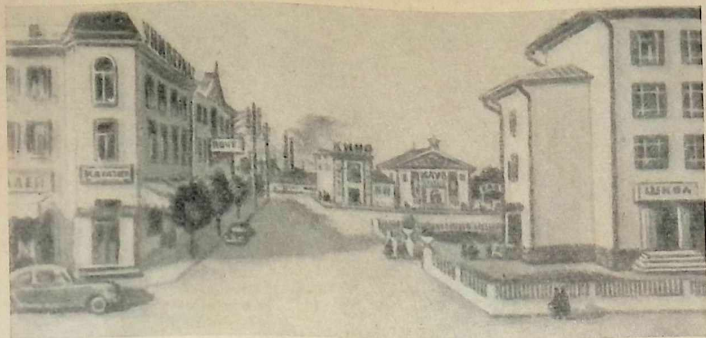
жә-нә		хә-лә-жә-нә
-жә-нә		кү-лә-жә-нә

...кин өңцг. Парк дотр әм-
 ...ана. Жал бичг бичжәнә.
 Эрднь маши күләжәнә.
 Шин гермүд тосхжана.
 ...олмуд бәрлә.

Урлдан.

...а һазр. Намра ик нәр һарла, ур-
 ...Урлда хәлэхәр дала күн ирлә. Эр-
 ...а. Экнь урлда бас хәләлә. Колхозин
 ...һарла. Эн мөрәр урлдсн Санж мө-

Эн мөрәр аяла.

гур-вн	мо-дн	заһ-сн	тэр-лэ-вдн	бри-гад
дав-хр	мод-диг	заһ-сч-нр	цац-на-вдн	кон-серв

Шин гермүд.

Эн шин гер. Эн гер өндр. Тер гер гурвн давхр
Герин өмн модн урһна. Гермүдин өмн цецгүд тэ-
рэтэ.

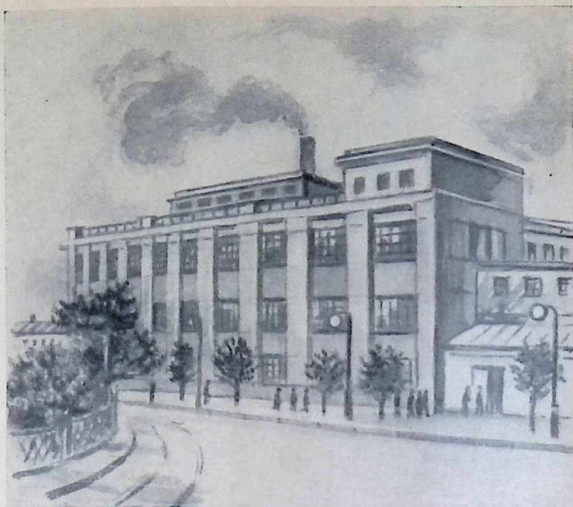
Эн моддиг бидн тэрлэвдн. Цецгүд бас тэрлэвдн.
Цецгүдиг хэ-лэ-нэ-вдн, ус цацнавдн.

Теңгсин көвө.

Көк теңгс. Заһсн дала. Заһсчнр заһс бэрнэ. Мана
бригад дала заһс бэрлэ. Сазн, бекр, цурх, хорв
дала. Мэ заһс бас бэрлэ. Заһсар консерв кенэ.
Заһсна завод тосхла.

Ж | Мал заһс бэрлэ.

Ф ф

фаб-рик

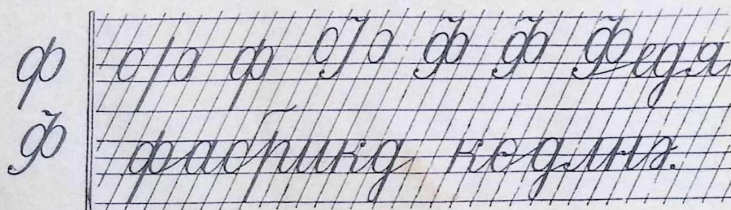
шеф	ферм	фаб-рик	те-ле-фон
шарф	фу-файк	фут-бол	па-те-фон

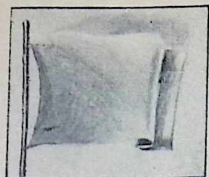
Эн мана фабрик. Дала күн көдлнэ.

Эдн нос уйна. Нос, башмг, туфль машинэр уйна. Федя маши ясна. Мана балһснд хувцна фабрик бэрлэ. Олн зүсн хувц уйна: фуфайк, пальто, кофт, шалвр.

Ферм.

Мана колхозин ферм. Үкр, хөн дала. Эн үкрмүд үстэ. Дала үс өгнэ. Булһн туһл хэлэнэ. Байчх хурһд асрна. Пионер Федя болн Женя эднд дөң болна.

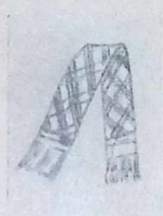
флаг

фонарь

телефон

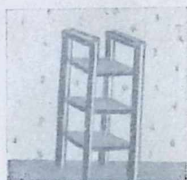
шарф

кофт

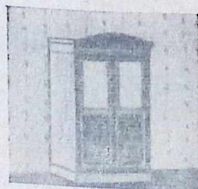
пальто

этажерк

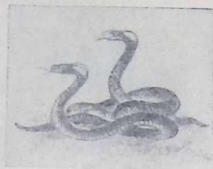
диван

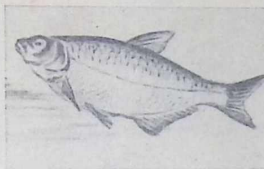
шкаф

Флаг делснэ. Фонарь шатна.
Бак, тарелк, коструль — сав.
Шарф, кофт, пальто — хувцн.
Этажерк, диван, шкаф — мебель.

Эдниг нерлэд, бич:

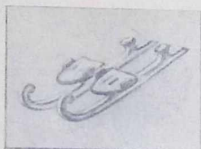
МО...С

за...

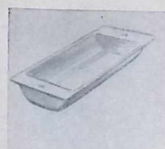
ЭЛ.ГН

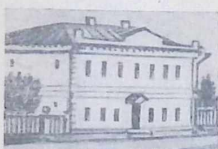
КО...КИ

бу.

те.ш

!ер

мэң....

хара..

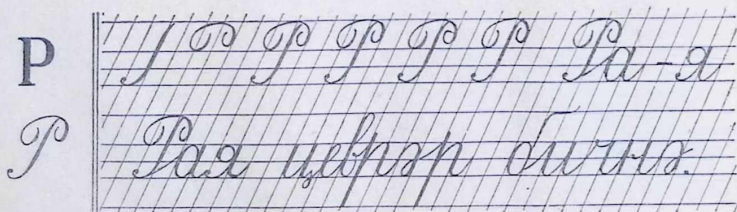
түл...

...лун

кен...

Герин мал.

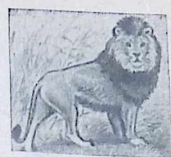
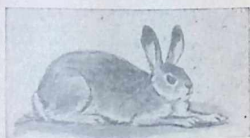
Үкр, хөн, яман—герин мал болдг. Наха бас герин мал.

Эдн ямаран малв?

Зерлг аң.

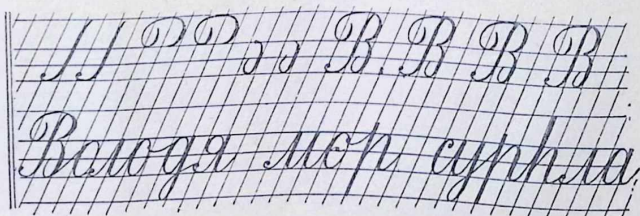
Аю, кермн—зерлг аң болдг. Эдн ө-шуһу моднд харһна.

Эдн ямаран аңгудв? Эднэ неринь келтн.

В

В

Хэрүһинь өгэд, бич: Кен ю кежэнэ?

Кермэ. Бата. Бембэ. Урч. Дархн. Ширдэч.
Уяч. Мис. Ноха. Шовун. Аю. Мөрн.

зуржана, умшчана, бичжэнэ, керэджэнэ, дархл-
жана, ширджэнэ, уйжана, суна, хуцж йовна, нисч
йовна, йовж йовна, зогсчана.

Бичх янз: Кермэ зуржана.

Ёё

ёлк	йо-сн	эн	лёт-чик	сур-һүль
А-лёшк	йов-дл	эннь	са-мо-лёт	сур-һүльч-нр

Самолёт.

Ара болн Алёшк хойр иньгүд. Урокан чилхлэ,
Ара самолёт кедг билэ. Алёшк Арад дөң болв.
Эдн ке самолёт кев. Эн—самолётин живр,
эннь—сүл.

Эн самолёт нисхэв. Йоста самолёт мет нисв.
Эн сэн йовдл.

Ёлк.

Школд ёлк болла.
Йир ке ёлк болв.
Олн өңгтэ шам шатв.
Сурһүльчнр нэр һарһв.
Эдн һарасн бэрлдв.
Ёлкиг эргэд йовла.
Ду, би һарһ-ла.
Ента ёлкд одла.

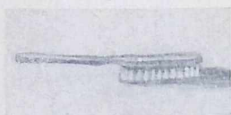
Щ щ

щётк

рощ | плащ | щётк | цевр
борщ | плащ-ин | щёткс | цеврл-нэ

Шүдэн щёт-кар арч. | һаран савндж уһа.

Щёткс.

Эн щёткар шүдэн цеврлнэ.

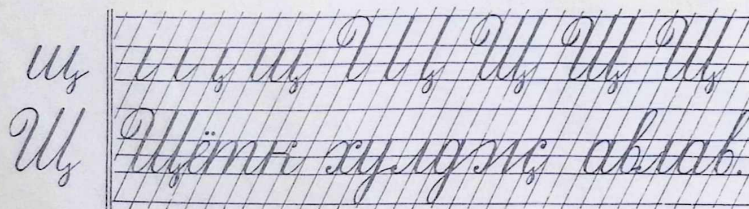

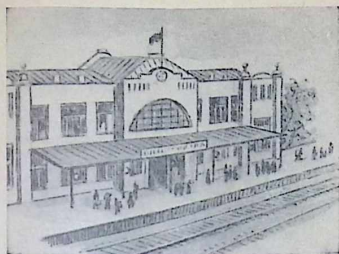
Эн щёткар һосан арчна.

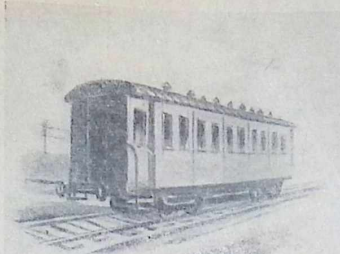
Эн щёткар хувцан арчна.

Цуг эн һурвн щётк нанд кергтэ.

.....

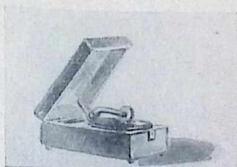

.....

.....

Эн
телефон
болн
патефон

.....

.....

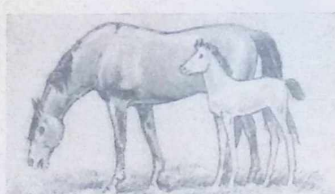
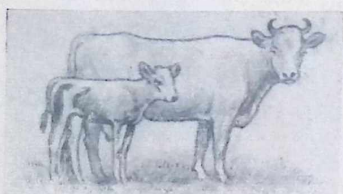
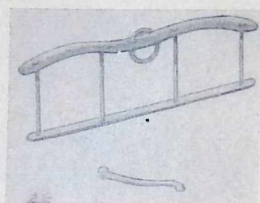
Эн
Жора
Женя
хойр

.....

Жора.....	йовла.	радио вагонар
Женя.....	соңсла.	

Эн юмб? Нерлэд, бич.

Үгмуд: иш, шөвг; хада, хадур; ручк, дегтр;
ярм, ясн; шил, шам; кермн, зара; стол, стул; үкр,
тугл; мөрн, унһн.

Бичх янз: Эн иш болн шөвг.

Л ы ж.

ун-ла	Цасн икәр унла.
кө-вүд	Көвүн лыжар дошна.
лы-жар	Санл, Седкл цанар дошла.
дош-ла	Дава, Даян цасар шивлднә.

Даян лыжта. Дава цанта.

Үвлд

болн

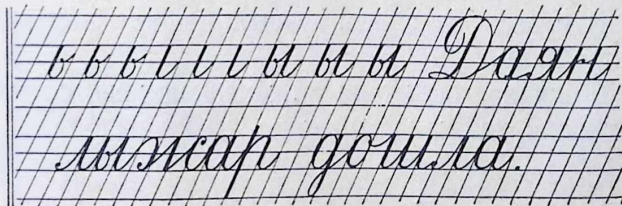

кергтә.

„Но“! — гихлә, йовхш;
 „ТрР“! — гихлә, зогсхш.
 Тер юмб? (ц. н)

Ы

ы

Эн сурврт хэрү өг: Кен ю кежэнэ?

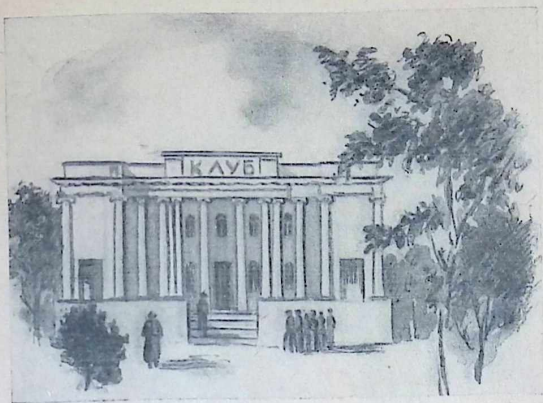
Үгмүд: 1) Кермэ. Носч. Уяч. Портной. Сур-
хульч. Бата. Шалһч. Бембэ. Зурач;

2) сумк, нос; юм, товч, радио, назр, ноһа,
пальто, мөр,

3) ясчана, хатхжана уйжана, хаджана, соңсжана,
малтжана, хаджана, арчжана, зуржана.

Бичх янз: Кермэ сумк ясчана.

Ъ

съезд

со-я	докъ-я	Замъ-ян
авъ-яс	тахъ-я	Сумъ-ян

Һахан соя.	Сарң докъя өглә.
Сән авъяс.	Басң тахъя өмслә.

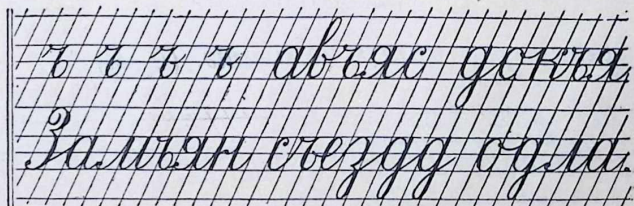
Съезд.

Мана республикд съезд болла. Эн съездд йир олн күн хурв. Дала колхозникүд-түрүлгчнр ирв. Мана нутгас эн съездд Замъян, Сумъян одла. Эдн сән мал өскәчнр болдмн. Съездд кесг пионермүд бас ирж. Лиж гидг пионер өнчн унһ асрж өскж. Съезд клубд болв. Эн съезд ик күчтә керг күцәв.

ж | ж | ц | ч | ш | щ | ъ | ь

Ъ

ъ

аа

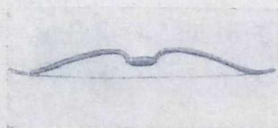

ав	ца-сн	наа-ран	хаа-ла	заа-на
аав	цаа-сн	цаа-рар	наа-ла	даа-на

Батан аав школас аашна.

Ааван ачнь тосла.

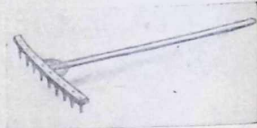
- Аав, хааран одлат?
- Би сурһуль сурлав.
- Кен сурһуль заана?
- Багш заана.
- Медэтэ күн сурһуль сурдв?
- Ик бичкн уга цуһар сургульта болх зөвтэ.

с...дг

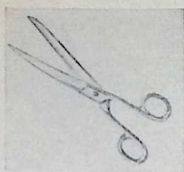
..һ

м...жур

Цаһан үкр цаасн немнэтэ. (ө. м)

Сурһуль сурхд келшн уга

хээч

мээчг

хээсн

ээ

ээмг	бэ	сэн	хээ-сн
ээрг	бээ-нэ	сээ-нэр	бээ-сн

Дээч.

Ниднэ мана ээмгэс Эвэ цергт мордла.

Эвэ сэн цергч болв. Эвэ ээмтхэ биш.

Эвэ йир зөргтэ, цергин сурһулян сээнэр дасна.

Эвэ сулдхвр авад ирлэ.
Төрүнэс дунь сурв:

— Эвэ, цергт юнгад мордлач?

— Төрсн Советин эк-оран харсхар мордлав.

— Кенэс харснач?

— Өшәтнрәс харснав. Кергтә болхла, төрсн эк-орнаннь төлә әмән өгнәв,— гив.

д...ч

хээсн	ээрм	ээмг	хээч
б...сн	...г	м...чг	д...

Советск Эрм-мана күүн

уу

туу-ла
туу-лас

ул
уул
ууль
бууль

тулһ
суулһ

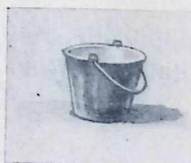
Дуу-ка
Куу-ка

Туула.

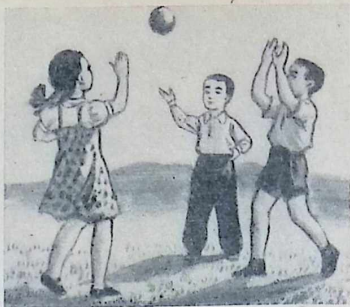
Туула-ээмтхэ аң. Зун цагт туулас садур одна. Зер-земш урһдг садар хая харһна. Үвлин цагт туула му бээнэ. Туула даарна. Модна дурс кем-лнэ, өвснэ бүр иднэ. Үвлд һазр, сад цаһана. Туула бас өңгэн соляд цаһана. Энүгэрн туула но-хаһас, аратас бийэн хальчлна.

Эднэ неринь бичтн:

.....
Тууль. Уулас утиң унжжжана. (ж.о. а).

Анхур туула сэрлэ.

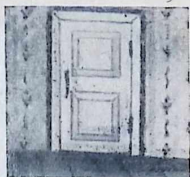

ҮҮ

күүкд

үр	уул	үүлн	күүкн
үүр-мүд	үүл	үүдн	күүкд

Көвүд күүкд хурла.
Эдн мээчг наадла.
Үүлэ сетк татла.
Дуука во-лей-бол өглэ.
Цевг волейбол цокла.
Эдн кесгтэн наадла.

..дн

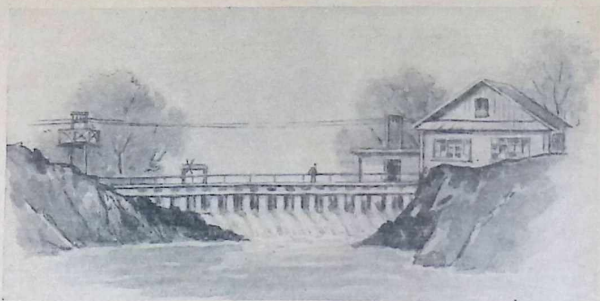
К ү ү н д в р.

- Мини дүм лётчик.
- Мини—пулемётчик.
- Мини ах монтёр.
- Мини—шахтёр.

Тууль. Үүдн уга герт ү-түмн церг.

(Та.. син я. н).

Күүкд мээчг наадла.

боодг

бо	тосн	то	тоо-ла	хор-ма
боодг	тоосн	тоодг	боо-ла	хоо-ма

Аршан-Зелмин хол.

Энд ус хураж боола. Эн боодг сэн.

Боован эцг энд көдлнэ.

Боова эцгэсн сурна:

— Аав, эн боодг юнгад келэ?

— Эн боодг ус хурана.

Эн усар һазр услна.

Уста һазрар урһц сээнэр һарна.

Үлгүр.

*Кесн гем эзэн темцдг,
кецин усн һууһан темцдг.*

боодг	хоосн	сохр
б...һа	т..сн	ц..хр

Эн боодг сэн.

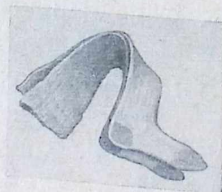
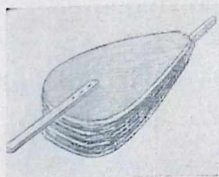
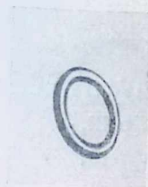
ӨӨ

дөөв

өр	тө	кө	хөн
өөр	төөлг	көөрг	хөөч

Бөөрг болн Басң дөөв наадла.
 Басң дөөв сээнэр наадна.
 Бөөрг болн Басң-сурһульчнр.
 Басң түрүлэд йовла.
 Эн саамд Бөөрг шүүлэ.

Эднэ неринь бичтн:

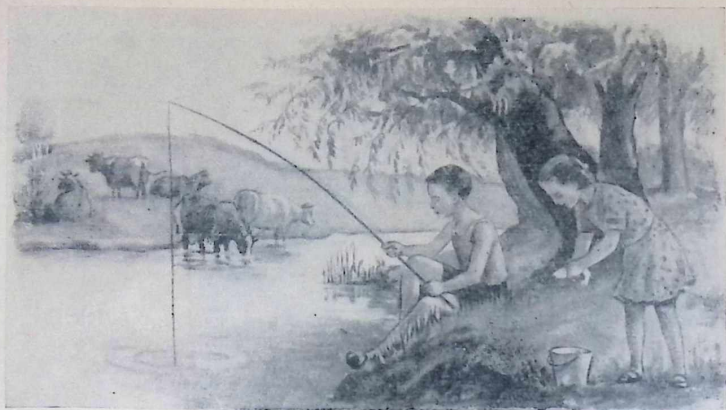
.....

.....

.....

Тууль. Өөкиг өлгжэ эс болжэ. (ут. н).

Дөөв-сэн наадн.

ЭЭ

э	эм	Ээ-нэ	ээр
ээж	ээм	Ээ-дэ	ээр-лэ

Ээдэ арвта көвүн. Ээдэ заһс бэрхдэн дурта.
Ээдэ заһс бэрхэр седв. Ээдэ бичкн заһсч.

—Ээж, мини һахуль хама бээнэ?

—Герт бээнэ, одад ав.

Ээдэ болһа, унвзгоч! Ээдэ һахулян авад, һолур
ирнэ. Ээнэ заһс бэрхэр одла.

Эн сурврт хэрү өг: Эдн яһж ду һарна?

Үкр. Мис. Хөн.

мөөрнэ, уульна,

Яман. Керэ.

мээлнэ, дуулна.

Чон. Дууч.

бәркрнэ,

Тээлвртэ туюльс.

Эгч дү хойрин

ээм цацу.

(х.ч)

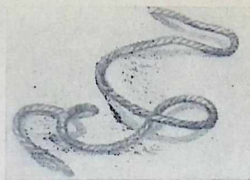
Аавин девлиг алхж эс болж,

ээжин девлиг эвкж эс болж.

(тен. р, һ. зр.)

Ээдэ заһс бэрхэр.

ее

д..сн

б..лэ

дер	кер	бер	э-лэ
деер	кеер	бее-рг	бее-лэ

Т е е р м.

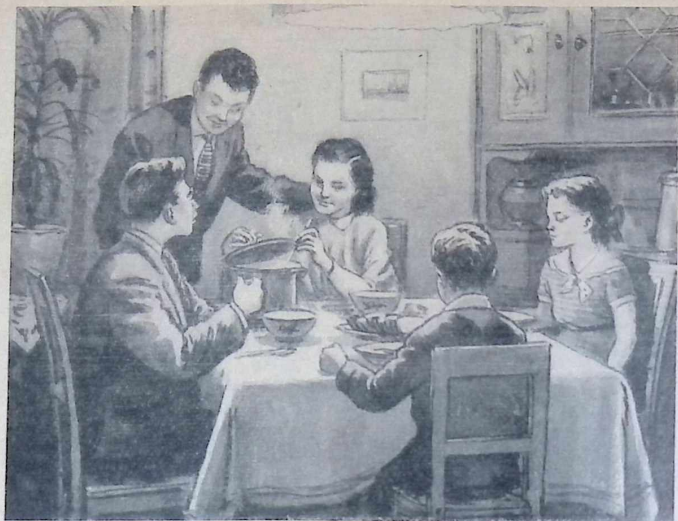
Салькта өдр билэ. Кол-
хозин теерм көдлжэлэ.
Беевэ цанд кер мөр
татла. Беевэ беелэ зүүлэ.
Буудя цан деер ачла.
Буудя теермдхэр одла.
Буудянан шулун теермдлэ.
Зууран зөвэр беерэд, даа-
рла.

Д е е с н.

Мана артель деес кенэ. Олн зүсн деесн бээнэ.
Бидн нэрхн деес, ут арһмж авлавдн. Деесн хама
чигн кергтэ болна. Кеегшэн һархларн деес авлавдн.
Арһмжар өвс дарулна, мөр адунас бэрнэ.

Беевэ буудя теермдлэ.

би	им	иг	ик
биил	иим	ииг-тэ	сиик

Дамб-Бембин көвүн. Дамб ода йистэ. Бемб кө-
вүнән дахулад харла. Үр Батанур одла. Бата-шко-
лин багш. Бемб сурв:

—Үвлэ каникул кезэ болхмб?

—Каникул удлго болхмн.

Багш Бата эдниг гиич келэ.

Белг.

Гиич Бембд Бата дегтр белгвл. Бембин көвүн
эн дегтр хэлэв. Дегтр секэд, иигж умшв:

Колхозник биилэр өвс ачв. Эн колхозник лав-
кас сиик болн билцг хулдж авла.

Тууль: Бичкн кер мөрн биилн бээж тарһлж
(..гтэ утцн).

Багш Бата гиич келэ.

Эн күүкн такад
хот өгчэнэ.

Кен ю кезэнэ?

- Эн күүкн ю кезэнэ?
- Эн күүкн такад хот өгчэнэ.

Эн көвүнд
эцгнь келв:
— Болһаж көрэд.
Көрэд һаран
өгвзгоч.

Көвүн, болһаж
көрэд.

Пионер туһлд ус
өгчэнэ.

- Эн күүкн яһжана?
- Эн күүкн яманд
ноһа өгчэнэ.

- Пионер яһжана?
- Пионер туһлд ус
өгчэнэ.

Эн күүкн яманд
ноһа өгчэнэ.

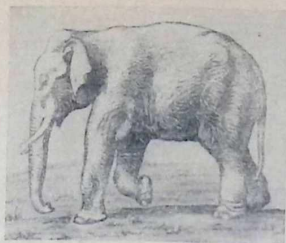

Эн көвүнд үүрнь келв:
— Улм деегшэн
һәрэд!

Тээлвртэ туулъс.
Ааһд алг махн
(н. дн).

Ах дү дөрвүлн
нег махлата (ст. л.)

Чикэр умшад, бич:

зан

чон

ноха

арат

күрн

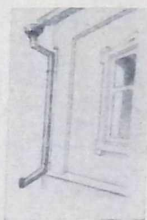
хулһн

хун

батхн

бурз

бөкүн

Үлгур: Аң аңд арат керсү.

Чикэр умштин.

Чон.

Чон, арат садар, ик
керсгтэ назрар бээнэ.
Чон колхозд нару
үзүлнэ.

Хотн деер болн тее-
гэр йовсн мал бэрнэ.
Эн чон хө авч йовна.

Арат.

Арат — ут сүүлтэ
болна.

Арат ик керсү аң.
Аратин тускар дала
тууль, үлгур бээнэ.
Арат шову хулхал-
на.

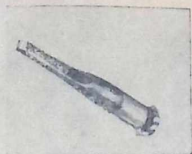

Зан.

Зан — ик, күчтэ адусн.
Зан халун ордудар бэ-
энэ. Занин хоңшар ик
күчтэ. Хоңшарарн ус
ууна, хот авна, хортнас
бийэн харсна. Занд бо-
лһаж өөрдх кергтэ. Ха-
лун ордудин улс заниг
ижлдэнэ. Занар йовна.
Күнд юм зөөлһнэ. Эн
зан бахн авч йовна.

Чикэр умшад, бич:

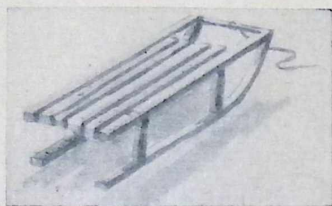
шүүнч

күрз

ааһ

цан

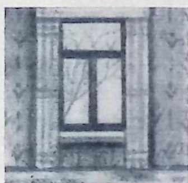
шалһ

ац

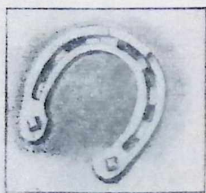
алх

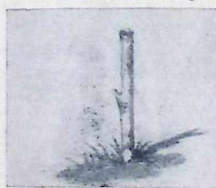
терз

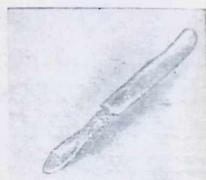
сүк!

тах

бахн

утх

Сад цеврллн.

Садовник болн агроном намра сад орла.
 Эдн алх, сүк, көрө, утх, хээч авла.
 Эдн сад цеврллэ, модд ясла. Үрнкэ ац,
 үмкрсн модд билэ. Иим үрнкэ ацмудиг,
 моддиг хээчлж, көрөдж, чавчж хайла.
 Модна ацмудин дала ова хурала. Удлго
 цасн орла.

Колхозин ахлач эн хурасн моднд илгэлэ.
 Мана аав хойр мөр татла. Завхоз шин цан
 татла. Эдн эрг давад, модд авхар одла.
 Асхн үдлэ хэрж ирлэ.

Күцэж бичтн:

... хадна. ... хээчлнэ.	алх, сүк
... чавчна. ... көрөднэ.	көрө, шөвг
... утлна. ... нүклнэ.	хээч, утх

Бичх янз: Алхар хадна.

Жилин цагмуд.

Ода үвл. Киитн болв. Үвлд цанар, лыжар дошнавдн. Хавр ирх, дулан болх. Хаврт цасн хээлнэ, ноһан урһна. Колхозникүд теегт һазр хаһлна, тэрэ тэрнэ. Зунд халун болна. Өдр ут, сө ахр болна. Колхозникүд тэрэһэн хадж, цокж авна.

Намрт цуг тэрсн тэрэн, зер-земш болж одна. Хур орна. Бальчгта болна, серүн орна. Үкр хар, шаазһа, харада дулан орн-нутгуд орж ниснэ.

Ц а г.

Жил арвн хойр сарта болдг.
Декабрь, январь, февраль — үвл,
Март, апрель, май — хавр,
Июнь, июль, август — зун,
Сентябрь, октябрь ноябрь — намр,
Январла шин жил орна.

Б и ч э м а р т.

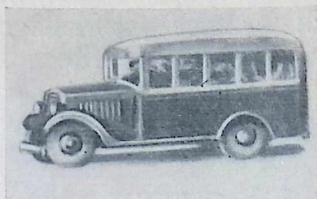
Багштн орж ирхлэ,
Дегц босад зогстн.
Багштн юм сурхла,
Шууган уга бостн.
Суух зөвшэл өгхлэ,
Сууһад оркх зөвтэ.
Хэру өгх санататн
Хээкрлго һаран өргтн!

Ү л г ү р:

Сурһуль сурснь — дала, сурад угань — бала.

Сурһульч Савр.

Савр машин дотр йовла. Дару зогслт деер нег көгшә машинд орв. Эн көгшәг үзәд, Савр иигж келв:

— Көгшә, нааран йовтн, мини бээрнд суутн.

— Ханжанав, кукн,— гиж көгшә келв.

Сурвр: Эн көгшәд юңгад Савр бээрән өгв?

Кецү эсв.

Кермн эсв кев. Тер эсвнь һарч өглго бәәв.

— Эн эсвичн би тоолад һарһчкнав,— гиж ахнь келв.

— Уга, би эврән тоолад һарһчкнав,— гиж келәд, эсвән кеһәд суув.

— Нә, би чамд дөң болнав,— гиж экнь келв.

— Уга, би эврән тоолад һарһхв,— гиж хәру өгв.

Эн күүкн санад, тоолад, бичәд бәәж, эсвән эврән тоолад һарһчкв.

Сурвр:

Ахиннь болн экиннь туслтиг Кермн юңгад эс керглв?

Сурһульчнр урокан.		наадицхана
Сурһульчнр амрһндан. . . .		сурицхана

Үвл.

Өнгтэ шар нарн
Улм, улмар холдв.
Ээлхэд халадг күчнь
Эврэн заядар баһрв.
Цээһэд орсн цасн
Цээһэд теегиг бүтэнэ.
Цасар цээсн теегнь
Ца цааһан гилвкнэ.

Тер һазр сээхн гиж
Түүнүр манахн хурна.
Цуг мана сурһульчнр
Цан, лыжан белднэ.
Мана дүүвр баһчуд,
Мөсн деер дошит.
Сенр сээхн аһариг
Сэн кевэр олзлит.

Үлгүр.

1. Хоома күн хойр көдлмштэ.
2. Ховд үнн уга, худлд сэн уга.

Хэлэж хадһл.

Ю чигн кехд чидл, күчн кергтэ. Карандаш, тет-
радь, перо, дегтр, карт, үүдн, пол, сумк, стул болн
стол, сурһульчнр, эрвлтн, бичэ хамхлтн, бичэ
шуултн.

Тээлвртэ туульс.

Ө төгрөг, өөкн түнтг,
йовуд хулхач, яңиур
хуцач. (х. ша, х. н,
н. ха, ч. н)

Гижгнь гилер, ге-
снь цурдһр. (эр. э).

Күн кевтэ мах
идэд, күрн кевтэ нүк-
ндэн орв. (ут.)

һал шил нүдтэ
һанцарн йовдг баатр.
(ч. н)

Арвһр-сарвһр модн арвн хойр ацта, ац болһнь
һучаһад бүчртэ, бүчрнь һурвн зун жирәһэд хамт-
хаста. (ж. л, с. р, ө. р)

Бичкн заһсч.

Көгшн заһсч бичкн ачтаһан оңһцар йовла. Өвгн оңһц зала йовж муурв. Энүгинь үзэд, ачнь келнэ:

Хээвэн өгтн, би хээвднэв:

— Мэ, хээвдж үз,—гиж өвгн келв. Көвүн авад хээвдв. Зүн талагшан хээвдхлэ, оңһцнь барун талагшан йовна.

Көвүн дотран санв:

— Би оln зүсэр хээвдэд, дасч авхв.

Моднас Ю кедв?

Урһа модиг тээрэд ю болв чигн кенэ. Мод көрөддг заводур дала мод күргнэ. Эн моддиг көрөддж бахнс, доскс һарһна. Бахнсар гермүд тосхна. Цаас кедг заводт моднас цаас кенэ. Хусдг кедг фабрикуд моднас хусдг кеж һарһна.

Үлгүрмүд:

1. *Хурин хөөтк нарн халун, худлин хөөтк ичр хату.*
2. *Хуучан хатхсн урн, хөөткән сансн цецн.*
3. *Эрдм сурхд көгшн уга.*
4. *Сундлн бәрн — гертнь, сурһн бәрн — өөнднь.*
5. *Олн үгин цөнь сән, цөн үгин тоомсртань сән.*
6. *Худл келж ухата болдго, хулха кеж байн болдго.*

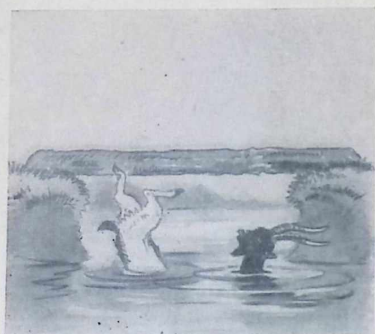
Ховдг ноха.

Тагт деегүр һалзн яс авч йовла. Бийән уснд үзв. Талдан ноха яс авч йовна гиж һалзн санв. Тер ясинь булаж авхар һалзн авч йовсн ясан хайв. Терүнәсн чигн уга, эврәһәсн чигн уга үлдв.

Хойр яман.

Бичкн гүн һол деегүр нәрхн доск тәвәтә. Эн доскин дундурт ямана хойр ишк зөрлцв. Нег негндән хаалһ һарһж өглго бәәв. Эдн мөрглдв. Мөрглдж, мөрглдж хоюрн уснд унв.

Темәлжрһн болн шорһлжн.

Темәлжрһн зунь туршарт дуулад, нәр кенәд бәәв. Шорһлжн кәдләд, үвлиннь хотан цуглав. Намр ирв. Киитн болв. Темәлжрһн дуулдган уурв. Темәлжһн шорһлжнур мөлкж ирәд, дөңгән күрг гинә. Шорһлжн алң болад, зуна чи ю келәч? — гиж сурна.

Темәлжрһн келнә: „Манад йир ик нәр болла, би зунь туршарт ду дуллав“.

— „Нә, зуна ду дуулсн болхла, ода одад би биил“, — гиж шорһлжн келв.

Үлгүр. Жорад өөкн уга, аляд амр уга.

Керэ болн цаяха.

Керэ нисч йовна. Дора йовсн цаяхаг үзнэ. Эн цаяхаг керэ шүүрч авна. Модна ац деер суучкад, цаяхаг идхэр бээнэ. Үклэн медсн цаяха келнэ:

— Керэ, керэ! Би чини эцгичн, экичн меддг билэв. Эдн сэн шовуд билэ.

— Угу, — гиж аман зааглл уга керэ келнэ.

Цаяха дэкэд келнэ:

— Керэ, керэ! Би чини экчнр болн ахнричн меддг билэв. Тедн чигн сэн шовуд билэ.

— Угу, — гиж аман зааглл уга керэ хэрү өгнэ. Цаяха бас келнэ:

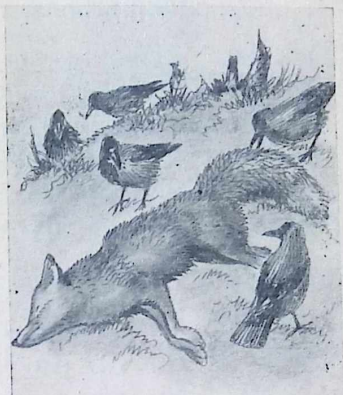
— Чи, керэ, теднд орхнь цуһараһаснь сэнч.

— Ага! — гиж аман секж хээкрэд, цаяхаг керэ уснд алдв.

Арат меклв.

Садин көвәһүр арат һарч ирэд, үксн болад кевтв. Көлмүдән сарсалһад, сүүлән делэд, нүдән аняд, көндрл уга кевтв.

Нисч йовсн керэ аратиг үзэд, чанһур хээкрнэ. Эн ду соңсад, керэс садин көвәһүр нисч ирцхэв. Эдн аратур өөрдхдән ээцхэв. Нег керәнһ арһул ирэд, аратин сүл цокж үзэд, хооран һарв. Арат үксн мет кевтнэ. Тегэд керэс аратур өөрдэд ирцхэв. Нег керэ аратин нүд цокж авхар седв. Арат өсрж босв — зөргтэ керэ аратд бэргдв.

Мана хотн ода.

Бидн цугар колхозд бээнэвдн. Мана колхоз „Ниицэн“ байн болв. Мана жирһль байрта болв. Һазр олн дундин болв. Мөрд, машид бас олн дундин. Бидн цугтан ни-негн көдлнэвдн.

Колхозник болһн үкртэ, һахата, хөөтэ, шовута. Тэрэнэс сэн урһц һарна. Цевр болн сарул гертэ болввдн. Шин, ик школтавдн. Көвүд-күүкд эрүл байрта бээнэ. Эдн цугар сурһуль сурна.

Мана хотн урд.

Мана хотн угатя билэ. Ишкэ герт бээдг билэвдн. Эмтн угатя, киртэ болдг билэ. Күүкд гемтдг билэ. Өөр шидрт школ уга билэ. Баячудин күүкд школ бээх һазрт оч сурһуль сурдг билэ. Цуг хотнд негкн баһ сурһульта күн билэ.

Тэрэ тэрлһн.

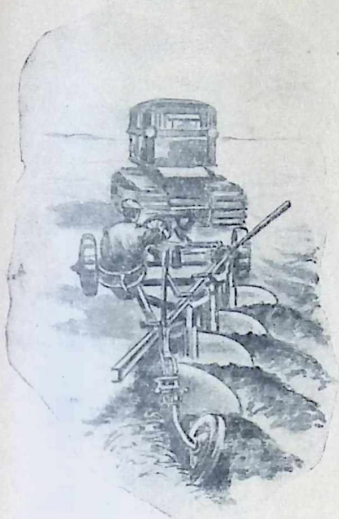
О да.

һазриг ода трактор
халһна.

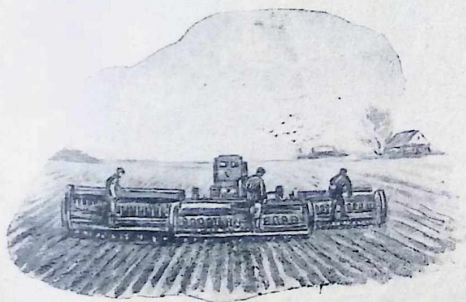
Урд.

һазриг мөр тач
андсхар халһдг билә.

О да.

Тэрэ машинһэр тэрнә.
Комбайнар хурана.
Урһц сән болна.

Урд.

Буудяг һарар
цацж тәрдг
билә. Тэрәнә
урһц му болдг
билә.

Октябрат—пионермүдин селгэн.

Седкл — октябренек.

Санл — пионер.

Пионер—комсомолин селгэн.

Пионер цуг бичкдүдт үлгүр

Пионерск флаг.

Ленинэ тугт багтж,
байрта жирһлд күрввдн.

Белн
бол!

Онъдин
белн!

Комсомолин селгэн кемб?

Пионермүд

нег — негндэн салют өгчэнэ.

Ли оньдин белн!
Ли — Китдт.

Саид оньдин белн!
Саид — Индьд.

Эди оньдин белн!
Эди — Англьд.

Том оньдин белн!
Том — Америкд.

Ким оньдин белн!
Ким — СССР-т.

Эдн цуһарн пионермүд.

Владимир Ильич Ленин — вождь, багш болн цуг куч-көлсчнрин иньг. Коммунистическ партиг Ленин тогтала. Ленинэ хардвар мана олн-эмтн Советин йос тогтала. Эн йосн кедлмшч болн крестьян улсин йосн болжана.

Кедлмш кедг күн болһн сээнэр бээхиг Ленин хээдг билэ. Ленин күүкдт дурта билэ. Цуг күүкд сурһуль сурхиг Ленин күцдг билэ.

Ни бээтн, чикэр кедлтн, Советин йосан батлтн,— гиж Ленин манд герэсллэ. Ленин өнгрлэ, болв терүнэ керг эмд. Ленинэ мөрэр олн эмтиг Коммунистическ партъ баттаһар кетлнэ.

Владимир Ильич Ленин.

Л е н и н.

Баһ келн улсиг	Зальта баһ насндан
Батта мөрднь орулсн	Заавринь кинж дасий.
Баатр Ленинэ сурһмжиг,	Залу дүүвр седклэрн
Багшнр, мадндан сурһит.	Заяни Лениндэн шүтий.

Хаалһин хатуд дандж	Келн болһна баһчуднь
Хэрү бичэ цухрий	Күсл негта иньглнэ
Хээртэ Ленинэ хаалһарн	Ээж болсн Төрскнэн
Хальмг баһчуд зүткий.	Эрдмин күчэр батлна.

М а н а б а г ш.

Мана аав Ленин	Мана багш гihэд
Манхаһад сээхн сууна,	Манакс цуһар келнэ,
Мел оньдинд Ленин	Дүмбр олн баһчуд
Манур мөңк хэлэнэ.	Дуундан орулад дуулна.

Күчтэ Ленинэ нерн
Күмн эмтнэ нарн,
Келсн үг-номнь
Күмнд мөңк үнн.

Бичкн дү.

Өрүн болһн чамаг
Школур одсичн үзнэв,
Олн үүрмүдтәһэн зерглдэд,
Өргмжтәһэр дуулсичн соңснав.

Советин орна өлгэд,
Сунж күн болжанач.
Баатр коммуна үрдэр
Бийән өскүлж бээнэч.

Үзгллән ода дуусвч,
Умшдг, бичдг болвч.
Килмжтә сээнәр сурч,
Коммунизмн тосхач болхч.

*Умшдг, бичдг болвв.
Урокан сээнәр дасдв.*

Цена 1 р. 70 к.

Д. А. ПАВЛОВ
БУКВАРЬ
на калмыцком языке